

Juli 2025

Simhallen vid ett vägskäl

Veronica Hejdelind

arena idé

Simhallen vid ett vägshål

Författare: Veronica Hejdelind

ISBN: 978-91-985544-8-9

Grafisk form: Simon Karlsson, Arena Idé

© Arena Idé och författaren

Stockholm 2025

Rapporten i en mening:

Rapporten undersöker simhallens funktion och roll i dagens marknadsdrivna samhällsbygge i ett läge när 80 procent av Sveriges simhallar – den mest komplexa och kostnadskrävande offentliga byggnaden att uppföra – är uttjänta och måste helrenoveras eller ersättas.

Simhallen är mer än en kommunal angelägenhet: människors simkunnighet är avgörande för folkhälsan, och befolkningens tillgång till simanläggningar för motion, träning och gemenskap är en del av välfärden. Simhallen är den dyraste och mest komplexa offentliga byggnaden att uppföra och drifva. De enorma investeringskostnaderna i simhallar som Sveriges kommuner nu står inför påverkar deras redan hårt pressade ekonomier. Simhallen påverkar i förlängningen hela samhället. Rapporten *Simhallen vid ett vägshål* är ett försök att belysa simhallsfrågan i hela dess komplexitet, ge nya perspektiv och fördjupa diskussionen om framtidens ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbara simhall. Rapporten undersöker simhallens funktion och roll i dagens marknadsdrivna samhällsbygge och lyfter olika kommuners förutsättningar och behov.

Syftet med rapporten är att öka förståelsen och fördjupa kunskapen om utmaningarna som kommuner och badbranschen brottas med, peka på möjligheter, utvecklingspotentialer och väcka debatt.

Simhallen vid ett vägshål sammanfattar sina slutsatser i följande policyrekommendationer:

- **Genomför en statlig simhallsutredning.** Bara de stora samhällsinvesteringar som nu görs i simhallar borde motivera en statlig offentlig utredning av de komplexa simhallsfrågorna. Använd SOU 1954:24 som inspiration för direktiven. Låt det övergripande målet vara att undersöka kommunernas behov av stöd (kunskapsmässigt och finansiellt). Det är även angeläget att definiera simhallens samhällsroll och ge tydliga riktlinjer för vad det kommunala uppdraget består i, i syfte att stödja kommunpolitiker i sitt uppdrag. I uppdraget bör även en genomlysning av genomförda simhallsprojekt de senaste 15 åren ingå i syfte att utvärdera byggprocesser, kvalitet och arkitektur i det som har byggts. Kostnadskalkyler, budgetar, upphandlingar, garantier och avtal bör också granskas i syfte att öka kunskapen och bygga erfarenheter i branschen och i offentlig sektor.
- **Tillsätt en simhallskommissionär.** Sverige behöver en koordinerande, samordnande expertfunktion som har till uppgift att bygga kunskap, stödja kommunernas beställarkompetens, utvärdera och granska badhusbranschen och ha en löpande dialog med simidrotten och Skolverket. Målsättningen med uppdraget skulle vara att säkra simkunnigheten, bidra till folkhälsa och säkerställa att Sverige bygger ekonomiskt och klimatomässigt hållbara anläggningar av god arkitektonisk kvalitet med maximal livslängd som fungerar som mötesplatser i sitt lokalsamhälle.

- **Genomför en nationell kartläggning av simhallarna.** Ge i uppdrag åt Boverket eller annan myndighet att genomföra en nationell kartläggning av simhallarna i syfte att skapa en överblick och planeringsverktyg så att ökat samarbete och samordning mellan kommunerna i uppförandet av simhallar blir möjligt. Kartläggningen behöver regelbundet följas upp och uppdateras för att fungera som ett effektivt verktyg i kommunal och regional planering.
- **Uppdra åt Riksidrottsförbundet att i dialog med Svensk Simidrott analysera och förtydliga behoven av tränings- och tävlingsanläggningar.** I rapporten ska kreativa och konstruktiva lösningar på samordning och finansiellt stöd till kommunerna ingå.
- **Gör en snabbutredning om konsekvenserna av nedläggning och avsaknad av kommunala simhallar.** För att säkra att skolorna kan bedriva simundervisning för att upprätthålla simkunnighet i Sverige behöver vi förstå konsekvenserna av att inte ha tillgång till en kommunal simhall. En handlingsplan bör upprättas för att stödja kommuner som inte har eller tvingas lägga ned sina simhallar utan att kunna ersätta dem med en ny.

Veronica Hejdelind arbetar med arkitektur, stadsutveckling och samhällsfrågor med särskilt fokus på barns rätt till staden, aktiv mobilitet, folkhälsa och bostadspolitik. Hon har nyligen bidragit med texter till Boverkets förstudie Omvandling av lokaler till bostäder. Hon var sekreterare i Kommittén för främjande av fysisk aktivitet (SOU 2023:29), redaktör för Uppsalas ansökan till europeisk kulturhuvudstad och granskare i Formas utlysning "Forskningsdrivna lösningar för en hållbar omställning". Tillsammans med journalisten Dan Hallemar driver hon företaget HallemarHejdelind. De har bland annat publicerat rapporten *Det sista huset* – från rivningsnorm till ombyggnad och återbruk, som finansierats av stiftelsen ARQ, förstudien *Ingemansland* – det svenska flyktingmottagandets arkitektur för ArkDes och Dela rum. Gemensamhetslokalen och samhället. Veronica har en bakgrund som konstvetare, har varit intendent på Nationalmuseum och publik chef på ArkDes, projektledare på Utopia arkitekter och verksamhetschef för Arwidssonstiftelsen. Veronica Hejdelind har ett stort intresse för simning och bad och driver kontot @bastisbassang på Instagram. Du hör henne ibland i radio-programmet Stil i P1.

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	8
Det komplexa och krävande simhallsbygget.....	8
Simhallen – en angelägenhet för hela samhället	9
Syfte och innehåll	10
Metod.....	11
Den svenska simhallen – utveckling och nuläge	12
Folkhemmets simhallar	12
2000-talets simhall	13
Äventyrsbaden och simhallen som destination.	14
Hur många simhallar har vi?	16
Sammanfattande reflektioner.....	17
Simhallens samhällsroll och funktion.....	18
Simhallen en kommunal angelägenhet.....	18
Simhallen och simundervisningen	18
Nacka simsällskap och simhallskampen mellan Fisksätra och Saltsjöbaden	20
Simidrottens behov av tränings- och tävlingsanläggningar	21
Simhallens sociala och kulturhistoriska värden.....	24
Att finansiera, beställa, bygga, äga och drifta en simhall	26
Att finansiera en simhall.....	27
Att beställa en ny simhall	30
Att bygga en simhall	31
Att renovera en simhall	32
Äga eller hyra simhall.....	33
Att drifta en simhall	34
Sammanfattande reflektioner.....	35
Framtidens hållbara simhall.....	37
Miljö- och klimatomåttlig hållbarhet	37
Ekonomisk hållbarhet	40
Social och kulturhistorisk hållbarhet.....	41
Sammanfattande reflektioner.....	41
Ytterligheternas simhallar. Störst, dyrast, minst och ett renoveringsprojekt.	43
Mega-anläggningarna	43
Midnattsolsbadet i Kiruna – Sveriges dyraste simhall	44
Sammanfattande reflektion	45
Nya Tinnerbäcksbadet, Linköpings kommun – Sveriges största simhall.....	45
Sammanfattande reflektioner.....	48
Renovering: Fyrishovsbadet i Uppsala	48
Simhallssituationen i Uppsala kommun	49
Fyrishovsbadet	49
Sammanfattande reflektioner.....	50
Simhallar i mindre kommuner – Bjurholm och Bollnäs.....	51
"Emmas simhall" – Bjurholms kommun	51
Bollnäs kommun – tre badhus från 1970-talet	53
Sammanfattande reflektioner.....	55
Slutsatser och policyrekommendationer.....	56
Policyrekommendationer	59
Källförteckning.....	60

Sammanfattning

”-Vad ska vi göra? – Rädda Valhalla! skanderade demonstranterna som klätt sig i badkläder, badrockar och uppblåsta badleksaker.” / GP 2025-04-12

Den 12 april 2025 arrangerade föreningen Fasad en demonstration i Göteborg mot rivningen av den kommunala simhallen Valhallabadet. I tåget går hundratala medborgare i alla åldrar. I Göteborgs-Posten (GP) har frågan om stadens planerade rivning av badet debatterats i över ett år. Arkitekter och bebyggelseantikvarier har beskrivit badets kulturhistoriska värde. Stämmisar har berättat om dess betydelse för gemenskap och välmående. Europa Nostra, Europas största medlemsorganisation för arbetet med att uppmärksamma Europas kultur- och naturarv, har utsett badet till ett av de sju mest hotade kulturarven i EU. Det kommunala fastighetsbolaget, Higab, som äger simhallen, gjorde på begäran av MP och KD år 2021, en utredning som visar att det är möjligt att renovera anläggningen för en kostnad på 300 miljoner kronor (Göteborgs stad 24-10-04). Kommunfullmäktige har beslutat att Valhallabadet ska rivas och ersättas med ett nytt centralbad, vilket framgår på kommunens webbplats. En arkitekttävling för det nya badet är utlyst.

Striden om Valhallabadet är ett exempel på de starka känslor och stora engagemang som simhallarna väcker hos medborgare runt om i Sverige just nu. Det är ett kvitto på badens betydelse som lokala mötesplatser. Simhallarna är enligt SKR:s *Anläggningsrapport* (2019) de mest välbesökta av kommunala idrottsanläggningar. De är platser förknippade med minnen, lek, hälsa, välbefinnande och gemenskap. Men simhallen uppmärksammas idag även av andra orsaker. Den ymniga rapportering i lokalmedia om projektering av stora anläggningar för gigantiska investeringskostnader som sätter press på redan hårt ansträngda kommunala budgetar, projekt som går över styr med skenande byggnadskostnader, spräckta budgetar, dåliga avtal, byggfel och konflikter mellan beställare och entreprenör, vittnar om komplexiteten i kommunernas utmaningar i simhallsfrågan.

Simhallen är inte bara ett högriskprojekt för offentlig sektor. Simhallar är enligt arkitektkåren, efter kärnkraftverk, den mest komplexa offentliga byggnaden att uppföra. Det är tre byggnader i ett; en offentlig byggnad som ska fungera för den breda allmänheten; en idrottsanläggning för fem olika simidrotter som alla har sina specifika krav på mått, materiel, läktarkapacitet, med mera, och en industribyggnad med skrymmande och komplex teknisk utrustning för vattenrening och ventilation. För byggbranschen kräver byggandet av en simhall specialistkunskap och projektledning av en stor mängd olika underentreprenörer med expertkompetenser inom en rad områden. Sveriges största byggbolag

avstod därför länge helst helt från att delta i simhallsprojekt, men idag har bland andra NCC och Peab sett marknadspotentialen och utvecklat särskilda affärsområden för badhus.

Varför sker detta nu? Merparten av Sveriges runt 420 kommunala simhallar byggdes under 1960- och 70-talen. De är hårt slitna, har föråldrade teknikanläggningar, undermåliga tillgänglighetsanpassningar och höga driftskostnader. Sveriges kommuner och regioner (SKR) uppskattar att 80 procent av Sveriges simhallar är uttjänta. Simhallen är den mest komplexa och kostnadskrävande offentliga byggnaden att uppföra och drifta. Oavsett om kommunen väljer att renovera sin simanläggning eller riva och bygga en ny krävs mycket stora investeringar. Under kommande decennier uppskattar badhusbranschen att kommunerna kommer att behöva investera mellan 40 och 60 miljarder kronor i simhallar. Den siffran ökar i takt med att bygg- och materialkostnader blir dyrare och räntorna stiger. För många av Sveriges kommuner är simhallsfrågan i en tid av redan ansträngda ekonomier en minst sagt stor utmaning.

Staten har inte utrett simhallsfrågan sedan 1954 då *Statens folkbadsutredning* lade fram betänkandet *Friluftsbad, simhallar, bastur. Simundervisning och simlärarutbildning* (SOU 1954:25). Utmaningarna som utredarna lyfte då är slående lika dagens och lösningarna som föreslås känns fortfarande, 70 år senare, relevanta. Utredningen visar tydligt att staten har en viktig roll att spela för utvecklingen av simhallen. Ingen myndighet eller verksamhet har idag ansvar för att kartlägga eller följa upp simanläggningarnas utveckling. Utan data och nationell kartläggning är det svårt att bedöma om alla medborgare har jämlik tillgång till en simhall. Det är svårt att samverka regionalt kring strategiska placeringar av anläggningar som kan nyttjas över kommungränser. Samordningsvinster och potentiella synergieffekter uteblir.

Konsekvenserna av statens kapitulation i simhallsfrågan märks på många sätt. Skolornas förutsättningar att bedriva simundervisning är enligt Skolverket och forskare ojämlig. Alla barn lär sig inte att simma i skolan. Samtidigt larmar simidrotten om att bristen på tillgång till tävlings- och träningsbassänger, särskilt i storstäderna, begränsar idrottens utveckling.

En kommun beställer i snitt en ny simhall var femtionde år. Det innebär att det ofta saknas kunskap och erfarenhet i den komplexa simhallsfrågan i de kommunala förvaltningarna. Varje enskild kommun, oavsett storlek och förutsättning, står onödigt ensamt i den komplexa och dyra simhallsfrågan. För varje projekt som byggbolag, arkitekter, specialister och andra konsulter planerar och bygger växer marknadens kompetens och erfarenhet. I rollen som beställare möter den ofta (i relation till simhallen) oerfarna kommunen en mycket erfaren grupp marknadsaktörer. Konsulter och entreprenader är idag delaktiga och aktiva i alla led av processen från vision till färdig simhall och i vissa fall vidare i driftskedet. I brist på en tydlig vision om simhallens samhällsroll definierar

till exempel varje enskild kommun ”sin” nya simhalls funktioner i samråd med badhuskonsulter. Det betyder inte att simhallen därmed blir bättre eller sämre, billigare eller dyrare. Det finns ingen samlad utvärdering gjord av de simhallar som byggts under de senaste 15 åren, så ingen vet.

Diskussionen om utvecklingen av framtidens hållbara simhall drivs idag primärt av marknaden som pratar om att ”framtidssäkra simhallen” i relation till demografi och drift. Oberoende forskning och diskussion om hur man bygger en miljömässigt hållbar simhall i relation till byggsektorns utsläppsmål och uttag av jungfruliga byggmaterial bedrivs i blygsam skala, liksom kunskapsbyggande om vad som är en ekonomiskt och socialt hållbar anläggning.

Statens folkbadsutredning konstaterar 1954 i sin sammanfattning att ”behovet av ett organ som kan biträda de kommunala myndigheterna med råd och anvisningar i badärenden /.../ har befunnits synnerligen stort”. Den här rapporten konstaterar att det är ett behov som kvarstår än idag.

Simhallen vid ett vägskäl sammanfattar sina slutsatser i följande policyrekommendationer:

Genomför en statlig simhallsutredning.

Bara de stora samhällsinvesteringar som nu görs i simhallar borde motivera en statlig offentlig utredning av de komplexa simhallsfrågorna. Använd SOU 1954:24 som inspiration för direktiven. Låt det övergripande målet vara att undersöka kommunernas behov av stöd (kunskapsmässigt och finansiellt). Det är även angeläget att definiera simhallens samhällsroll och ge tydliga riktlinjer för vad det kommunala uppdraget består i, i syfte att stödja kommunpolitiker i sitt uppdrag. I uppdraget bör även en genomlysning av genomförda simhallsprojekt de senaste 15 åren ingå i syfte att utvärdera byggprocesser, kvalitet och arkitektur i det som har byggts. Kostnadskalkyler, budgetar, upphandlingar, garantier och avtal bör också granskas i syfte att öka kunskapen och bygga erfarenheter i branschen och i offentlig sektor.

Tillsätt en simhallskommissionär.

Sverige behöver en koordinerande, samordnande expertfunktion som har till uppgift att bygga kunskap, stödja kommunernas beställarkompetens, utvärdera och granska badhusbranschen och ha en löpande dialog med simidrotten och Skolverket. Målsättningen med uppdraget skulle vara att säkra simkunnigheten, bidra till folkhälsa och säkerställa att Sverige bygger ekonomiskt och klimatmässigt hållbara anläggningar av god arkitektonisk kvalitet med maximal livslängd som fungerar som mötesplatser i sitt lokalsamhälle.

Genomför en nationell kartläggning av simhallarna.

Ge i uppdrag åt Boverket eller annan myndighet att genomföra en nationell kartläggning av simhallarna i syfte att skapa en överblick och planeringsverktyg så att ökat samarbete och samordning mellan kommunerna i uppförandet av simhallar blir möjligt. Kartläggningen behöver regelbundet följas upp och uppdateras för att fungera som ett effektivt verktyg i kommunal och regional planering.

Uppdra åt Riksidrottsförbundet att i dialog med Svensk Simidrott analysera och förtydliga behoven av tränings- och tävlingsanläggningar.

I rapporten ska kreativa och konstruktiva lösningar på samordning och finansiellt stöd till kommunerna ingå.

Gör en snabbutredning om konsekvenserna av nedläggning och avsaknad av kommunala simhallar.

För att säkra att skolorna kan bedriva simundervisning för att upprätthålla simkunnighet i Sverige behöver vi förstå konsekvenserna av att inte ha tillgång till en kommunal simhall. En handlingsplan bör upprättas för att stödja kommuner som inte har eller tvingas lägga ned sina simhallar utan att kunna ersätta dem med en ny.

Inledning

År 2015 föll delar av innertaket i Säffle simhall ned i motionsbassängen. Det var ren tur att ingen blev skadad. Att simhallen, som byggdes på 1970-talet, var uttjänt hade kommunen redan konstaterat. Planerna att bygga en ny var redan igång. Säffle, en kommun med drygt 15 000 invånare, valde att storsatsa. Det nya badhuset som invigdes 2019 har Värmlands enda 50-metersbassäng (en multi-bassäng med höj- och sänkbar botten), en generös spa- och relaxavdelning med bastu och varmpool, samt en barnavdelning med bassäng, rutschkana och grotta. Med sina 7 800 kvadratmeter har den kapacitet att ta emot 100 000 besökare per år. Simhallen har varit välbesökt. 2024 gjordes 83 950 besök och året innan, 2023, var besöksantalet 87 100. Men investeringen på 240 miljoner kronor är den största som Säffle kommun gjort någonsin. Idag befinner sig kommunen i ett svårt ekonomiskt läge. I ett inlägg på kommunens webbplats från 14 oktober 2024 anger kommundirektören Ingemar Rosén höga räntor och inflation som några av orsakerna till ett budgetunderskott på runt 50 miljoner kronor för år 2024.

Berättelsen om Säffles simhall är både unik och allmängiltig. Få kommuner i Säffles storlek väljer att satsa så stort på en ny simhall, men många står inför utmaningen att renovera eller riva sin gamla. Merparten av Sveriges cirka 400 kommunala simhallar byggdes likt Säffles under 1960- och 70-talen. De flesta av dessa anläggningar är idag hårt slitna, dåligt tillgänglighetsanpassade, har föråldrade teknikanläggningar och är dyra att drifta. Majoriteten, runt 80 procent, anses enligt SKR:s rapport *Badhus* (2015) vara uttjänta och i mer eller mindre akut behov av omfattande upprustning.

Det komplexa och krävande simhallsbygget

Simhallen är, enligt arkitektkår och bransch, den mest komplexa och kostnadskrävande offentliga byggnaden att uppföra och drifta. Oavsett om kommunen väljer att renovera sin befintliga simanläggning eller riva och bygga en ny krävs mycket stora investeringar. Branschen uppskattar att Sveriges kommuner under kommande decennier sammanlagt behöver investera mellan 40 och 60 miljarder kronor i simhallar. Den siffran ökar i takt med att bygg- och materialkostnader blir dyrare och räntorna stiger. För många av Sveriges kommuner är simhallsfrågan ett surt äpple att bita i, detta i en tid av redan ansträngd ekonomi.

Det finns inget lagkrav på kommunen att tillhandahålla möjligheten för medborgarna att nyttja en simhall. Men läroplanen ställer krav på att alla barn i Sverige ska lära sig att simma i skolan och för det behövs en simhall. Simhallarna är dessutom mycket välbesökta och uppskattade platser för rekreation, motion och gemenskap. När de stängs för rivning eller renovering väcker det ofta star-

ka känslor och reaktioner hos medborgarna. Trycket på kommunpolitikerna att tillhandahålla en simhall är därför ofta högt.

För de flesta kommuner var det 40–50 år sedan man senast beställde en simhall. Beställarkompetens och erfarenhet av att driva den komplexa byggprocessen saknas därför ofta i den kommunala förvaltningen. Man tvingas i hög utsträckning förlita sig på konsulter och byggentreprenader med specialistkompetens för att såväl planera som bygga eller renovera och drifva simhallen. Rapporter i media om spräckta budgetar, problem med installationer och byggfel, tvister om ansvarsfrågor och överklaganden som kantat flera av simhallsprojekten vittnar om kommunernas utmaningar i beställning, upphandling och projektstyrning.

Simhallen – en angelägenhet för hela samhället

Simhallsfrågan inbegriper många av vår tids stora samhällsutmaningar: kommunernas ansvar och ekonomiska förutsättningar att leverera välfärd för alla, marknadens roll i samhällsbygget, framtidens hållbara byggande, glesbygdsfrågor och folkhälsan. Men också utvecklingen av svensk simidrott och förutsättningarna för nästa generations Sarah Sjöström.

Sedan 2010-talet har minst 40 nya simhallar byggts eller renoverats runt om i Sverige och fler är i olika stadier av projektering. Miljarder kronor av skattemedel har investerats. Simhallen är en kommunal angelägenhet, men simkunighet, vattenvana, folkhälsa och välmående är ett nationellt, gemensamt samhällsansvar. Simhallens framtid borde därför engagera även den regionala och statliga nivån liksom en bredare allmänhet. Det finns många frågor att diskutera och reflektera kring, till exempel: Vad är det för simhallar som byggs idag? Är det rimligt att de har en förväntad livstid på endast 50 år? Är de ur ett samhällsperspektiv ändamålsenliga? Är de miljömässigt och ekonomiskt hållbara? Är simhallen en god investering för kommunerna? Hur många simhallar behövs egentligen i Sverige? Är det rimligt att varje kommun oavsett förutsättningar ska stå ensam utan offentligt stöd i simhallsfrågan? Vad blir konsekvenserna för simkunigheten i de kommuner som stänger sin simhall eller inte har någon simhall?

Staten har inte utrett simhallsfrågan sedan 1954. Ingen myndighet är ansvarig för kartläggning, insamling av statistik, uppföljning eller analys. Idag drivs frågorna om simhallens utveckling, funktion och samhällsroll i hög utsträckning av marknaden. Badhuskonsulter och totalentreprenader finns med i alla steg i den komplicerade simhallsprocessen. Deras kompetens och erfarenhet är nödvändig, men kunskap är som bekant makt. Den viktigaste frågan som vi behöver diskutera är kanske om vi vill låta marknaden utveckla simhallen som produkt eller om det offentliga ska definiera dess framtida samhällsfunktioner? Simhallen befinner sig idag vid ett vägskäl. Det är hög tid att välja riktning.

Syfte och innehåll

Den här rapporten är ett försök att belysa den komplexa simhallsfrågan, ge nya perspektiv och fördjupa diskussionen om framtidens ekonomiska, sociala och miljömässigt hållbara simhall. Rapporten undersöker simhallens funktion och roll i dagens marknadsdrivna samhällsbygge och lyfter olika kommuners förutsättningar och behov.

Rapporten är uppdelad i sex teman. Den inleds med en beskrivning av den svenska simhallens utveckling från sekelskiftets badhus med fokus på hygien och motion, via välfärdssamhällets vackra, ofta mycket välbyggda märkesbyggnader som uppfördes för att stärka simkunnigheten, förbättra folkhälsan och stödja utvecklingen av svensk simidrotts föreningsverksamhet till dagens rationella, målgruppsanpassade anläggningar med plats för plask och lek, motion, simidrott, spa och relax. Syftet är att ge en översiktlig nulägesbild av Sveriges simhallar.

Förutom att tillhandahålla plats för simundervisning och vattenvana är simhallen en viktig plats för motion, rehabilitering och gemenskap. Den är även en förutsättning för att simföreningar ska kunna bedriva sin verksamhet att utveckla svensk simidrott. Avsnittet "Simhallens samhällsroll och funktion" belyser badhusens syfte och samhällsuppdrag och sociala värde.

För både kommuner och byggbolag är simhallen ett högriskprojekt. Efter kärnkraftverk brukar simhallen beskrivas som den mest komplexa byggnaden att uppföra och drifva. Likt ett arkitekturens Kinderägg innehåller den tre olika byggnadstyper i en. Den är dels en offentlig byggnad som ska fungera och vara tillgänglig för många olika målgrupper samtidigt, dels en idrottsanläggning där fem olika simidrotter, alla med sina specifika mått och materiel, ska samsas och få plats. Samtidigt är simhallen en industribyggnad, med stora tekniska installationer för ventilation och vattenrening som ska fungera utan att synas. I avsnittet "Att finansiera, beställa, bygga och drifva en simhall" beskrivs processen från idé till färdig simhall. Målsättningen är att belysa projektets komplexitet, det offentliga respektive privata aktörernas olika roller och utmaningar samt ge en bild av varför simhallar är så dyra att bygga.

Diskussionen kring framtidens hållbara simhallar har i Sverige hittills främst handlat om energieffektivisering i driftskedet, vilket är viktigt och relevant, men frågan är mer komplex än så. I avsnittet "Framtidens hållbara simhall" diskuteras simhallen ur miljömässiga, ekonomiska perspektiv men även ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Simhallens sociala kulturhistoriska värde diskuteras sällan i analyser och beräkningar som ligger till grund för kommunernas beslut om rivning eller renovering. Flera av folkhemmets vackraste och arkitekturhistoriskt mest unika simhallar har redan rivits och flera är hotade. Det är ett kulturarv som går förlorat.

I det sjunde kapitlet presenteras ett antal konkreta genomförda simhallspro-

jekt under tre olika teman, vilka på olika sätt belyser vår tids simhall och kommunernas utmaningar: Mega-anläggningen; Den renoverade simhallen; Simhallen i den mindre kommunen.

Rapporten avslutas med sammanfattande slutsatser och policyrekommendationer.

Metod

Rapporten bygger på ett stort antal artiklar, utredningar, rapporter och litteraturstudier samt intervjuer med en bredd av aktörer; företrädare för offentlig sektor, tjänstemän och kommunpolitiker, konsulter och experter från bad- och byggbranschen. Föreningar och organisationer, som Svenska Livräddningssällskapet och Svensk simidrott samt simlärare och badmästare har också bidragit med värdefulla insikter och kunskap.

Samtliga källor redovisas i källförteckningen.

Den svenska simhallen – utveckling och nuläge

”Our public buildings and infrastructure reveal who we were and what we aspired to become at the time that we built them. The systems we build in coming years will tell the future generations who we are and how we see the world today.”

/ Eric Klinenberg i *Palaces for the people* (2018)

Folkhemmets simhallar

1933 invigdes Eskilstunas första varmbadhus. Den moderna anläggningen ritades i en vacker stram funktionalism av arkitekt Paul Hedqvist (1895–1977). Simhallen beskrevs i media i samband med invigningen som ”ett under i vårt badokunliga och badsnåla land!” Förutom en 33 gånger 12 meter stor tävlingsbassäng, ett 7 meter högt hoppstorn och en läktare med plats för 500 åskådare, rymde anläggningen också bastubad, karbad och solbad. Det var Sveriges då största varmbadhus och ryktet om detta *badunder* till byggnad nådde långt utanför Sveriges gränser. Arkitektens ritningar visades till exempel på en utställning om skandinavisk modernism på Museum of Modern Art (MOMA) i New York.

Hedqvists varmbadhus är ett tidigt exempel på folkhemmets simhallar som uppfördes under 1950–60- och 70-talen. Den tidens simhallar vittnar om den höga ambitionsnivå som samhället då hade för sina offentliga byggnader. I många kommuner blev simhallarna karaktärsbyggnader. Liksom tidens skolor, idrottsanläggningar och medborgarhus, gavs de en egen dignitet. De placerades ofta i natursköna lägen och arkitekterna arbetade med stora öppna glaspartier i bassängrummen i syfte att skapa kontakt med den omgivande naturen – gränsen mellan inne och ute skulle vara flytande. Arkitekternas goda förståelse av badets sociala funktion märks i omsorgen om de kringliggande ytorna, i entrén, omklädningsrummen och caféet. Perioden gav oss många vackra simhallar, varav några som Pontusbadet i Luleå och Forsgrénska badet i Stockholm är kulturminnesmärkta och nyrenoverade. Andra, som Valhallabadet i Göteborg, som gav Sverige vår enda OS-medalj i arkitektur 1948, och Växjö simhall hotas av rivning eller torrläggning och transformation.

Att kombinera bad med idrottsanläggningar eller att placera simhallen nära en större grundskola var också vanligt. Åkeshovsbadet och Vällingbybadet i Stockholm är exempel på det. Med få undantag byggdes 25-metersbassänger med hoppstorn och svikt, en mindre undervisningsbassäng och en plaskpool för de yngsta.

Kommunernas respektive förutsättningar, behov och ekonomiska möjligheter såg då som nu olika ut och alla simhallar från rekordåren har följaktligen inte samma höga ambitionsnivå. I större kommuner med behov av flera simhallar uppfördes mindre lokala anläggningar i stadsdelar och i mindre orter. Runt om i Sverige finns det därmed även gott om exempel på enklare simhallar med mindre bassänger från den här tiden.

Efter 50 år, 1985, byggdes Eskilstunas varmbad ut med Sveriges första äventyrsbad med vågmaskin och bytte namn till Vattenpalatset. I början av 2010-talet ansågs badet uttjänt. Efter drygt 50 år är en simhall i regel hårt sliten, dåligt tillgänglighetsanpassad med föråldrade tekniska system för ventilation och vattenrening som gör den dyr att drifva. I valet mellan att renovera eller bygga en simhall väljer de flesta kommuner som har råd och möjlighet att bygga nytt.

Paul Hedqvists bassängrum i Eskilstuna hade då hunnit bli kulturminnesmärkt. När kommunen ansåg att det tjänat ut som simhall torrställdes den, byggdes om till läsesal och införlivades i Campus Mälardalens bibliotek. Resten av anläggningen revs.

Samma år, 2016, invigde Eskilstuna Munktellbadet. Det ritades av Liljewall arkitekter och byggdes av NCC. Badet är centralt placerat i det före detta industriområdet Munktellstaden. Det nya badet har en 50-metersbassäng som går att dela av, flexibla terapibassänger varav en med höj- och sänkbar botten, familjebad med klättervägg, rutschbana och bubbelpool, gym och relaxavdelning med pooler, bastu och solterapi. Den totala bruttoarean är 10 300 kvadratmeter. Badet ägs av kommunen men driften sköts av företaget Medley. Media rapporterade även från invigningen av det nya badet, men då nämndes inget badunder. Fokus låg i stället på energikonsumtion, badets storlek och kostnaden på 340 miljoner kronor.

2000-talets simhall

Även om variationen av nybyggda simhallar uppförda under de senaste tio till femton åren är stor går några gemensamma tendenser ändå att utläsa. De nya simhallarna blir generellt större än de som de ersätter. De planeras utifrån stor-driftsfördelar, som kräver stora tomter, vilket, på grund av höga markpriser, ofta placerar dem i mer perifera lägen. Anläggningar blir kompaktare när man sparar in på utrymmen som inte är aktivitetsyta, såsom förråd, personalrum, café och omklädningsrum. Fokus ligger i hög utsträckning på optimering av funktioner och effektiv ytanvändning. Energieffektivisering i drift och underhåll, tillgänglighetsanpassningar samt arbetsmiljökrav för personalen är andra parametrar som styr den arkitektoniska utformningen.

Simundervisning, motion, rehabilitering och simidrottens behov är centrala även för dagens simanläggningar samtidigt som andra målgruppsanpassade funktioner som upplevelsebad, större gym och spa- och relaxavdelning har tillkommit.

Den så kallade multibassängen med sin höj- och sänkbara botten är, trots att den är kostnadsdrivande, populär. Den ger större flexibilitet i utbud av olika aktiviteter och verksamheter då vattengymnastik, simundervisning och motions-sim kan samsas i samma bassäng. Sverige har också fått flera 50-metersbassänger, varav de flesta går att dela av vilket ökar möjligheten att nyttja bassängen för flera målgrupper samtidigt.

Arkitekturhistoriker Martin Rörby menar, i en artikel i tidskriften Arkitektur, att visionen om vilket samhälle arkitekturen ska bidra till att skapa är frånvarande när det gäller vår tids simhallar och att de därför tenderar att bli ganska operersonliga, i betydelsen att de saknar ett eget, unikt uttryck och är ganska likartade till sin utformning.

Men 2000-talets mål- och marknadsanpassade simhall saknar inte kvaliteter. Den bidrar till att skapa många viktiga samhällsvärden. Den skiljer sig i sitt arkitektoniska uttryck och innehåll från rekordårens simhall av många skäl – byggnadstekniska, driftsmässiga och ekonomiska – vilket är naturligt då vår tid har andra förutsättningar, behov och möjligheter. Men kanske är det just frånvaron av en tydlig vision om vilket samhälle vår tids simhall ska bidra till att skapa som är det mest avgörande? I frånvaro av det styr i stället marknadens logik, val och prioriteringar i högre utsträckning simhallens mål och verksamheter. Rationaliteten syns i arkitekturen.

Äventyrsbaden och simhallen som destination.

Eskilstunas tillbyggda Vattenpalats var tillsammans med Nordpoolen i Boden, Storsjöbadet i Östersund och Aq-va-kul i Malmö ett av de första äventyrsbaden i Sverige. Eskilstunas slogan ”Varför åka till Mallorca när man kan bada på Vattenpalatset?” är talande för tidsandan. Med vågmaskiner, vattenrutschbanor, bubbelpooler och laguner skulle den kommunala simhallen lanseras som ett utflyktsmål och turistdestination. Investeringen i äventyrsbaden motiverades med att de ”satte kommunen på kartan”, stärkte turistnäringen och lockade målgrupper som barnfamiljer och ungdomar till badet. Äventyrsbad fortsatte att byggas en bra bit in på 1990-talet. Sammanlagt fanns det, enligt en artikel i DN (Säverman 1992), 17 äventyrsbad i Sverige 1992. Idag finns det enligt SKR:s *Anläggningsrapport* (2019) 59.

Vågmaskiner, fontäner och strömmar orsakar mer rörelse i vattnet vilket sliter hårdare på byggnaden. Äventyrsbaden kräver därför mer underhåll än vanliga simhallar. De är samtidigt mer personalkrävande, då fler badvakter i regel krävs för att man ska uppsikt över fler olika aktiviteter. Driftskostnaderna är därmed relativt höga. Den lönsamhet som äventyrsbaden ofta uppvisar när de är nyöppnade har i vissa fall visat sig svåra att hålla över tid. Sammantaget har det lett till att flera av 80- och 90-talens äventyrsbad har stängts eller står inför en rivning och att nya simhallar som byggts på 2000-talet ofta har mer blygsamma så kall-

lade familjebad, snarare än stora äventyrsbad.

Samtidigt har konceptet äventyrsbad under de senaste 15 åren utvecklats till så kallade upplevelse- eller actionbad. De liknar påkostade tematiska nöjesparker med vattenattraktioner. De kommuner som idag trots allt vill satsa på ett konkurrenskraftigt destinationsbad måste därmed vara beredda att ta i rejält.

Badet Gustavsvik i Örebro, som redan på 90-talet tillhörde de största i Sverige, har byggts ut i omgångar. 2015 öppnade de upplevelsebadet Lost City, en ruinstad i djungelmiljö med vågmaskin, sex vattenrutschbanor med namn som Vortex och Anaconda, en lagun och en vild fors. Lost City kostade 100 miljoner kronor att bygga och blev snabbt ett populärt utflyktsmål. Anläggningen, som ligger i anslutning till en camping, har även simbassänger, varav en på 50-meter och en relaxavdelning. Badet ägs av Gustavsvik Resort AB, som sedan slutet av 2024 helt ägs av Örebro kommuns bolag Örebroporten AB. 2025 är entréavgiften för alla över tolv år 305 kr per person och 205 kr för barn mellan elva och tre år.

Actionbadet Kokpunkten, inrymt i ett byggnadsminnesförklarat före detta ångkraftverk i Västerås, öppnade 2014. Byggekostnaden för dåvarande ägaren Peab var 900 miljoner kronor. Kokpunkten har fyra stora vattenrutschbanor, en så kallad upplevelsebassäng med strömvirvel och en vattenbio där det visas film runt bassängens väggar. Kokpunkten drivs helt i privat regi. Idag ägs det av Ess Group AB. Västerås kommunfullmäktige beslutade redan 2006 att kommunen skulle bidra med upp till 15 miljoner kronor årligen i tjugofem år i driftsbidrag till Kokpunkten. Syftet med bidraget var att entrépriserna skulle hållas låga. Idag kostar det 195 kr per person från tolv år och 175 kr för barn upp till elva år att besöka Kokpunkten.

Det senaste badet i den här kategorin är Lisebergs Oceana Waterworld. 2020 fattade Lisebergs styrelse beslutet att bygga ett upplevelsebad i direkt anslutning till nöjesparken. Badet, som ritats av Wingårdhs arkitektkontor, ska ha teman hämtade från Göteborgs historia och Ostindiska kompaniet och innehålla 14 vattenattraktioner, en vågpool, vattenlek och restaurang. Anläggningen, som skulle ha öppnat sommaren 2024, förstördes i en brand den 12 februari samma år. Beslut om återuppbyggnad har fattats och Oceana beräknas nu stå färdigt under 2026. Byggprojektet har en budget på 1,2 miljarder kronor. Liseberg AB är ett kommunalt bolag. Enligt ägardirektivet är det kommunala ändamålet med Liseberg AB ”att, i bred samverkan med relevanta aktörer, medverka till att Göteborg blir en så attraktiv destination att resandet till och vistelsen i Göteborgs-området ökar”.

Att det är kommunägda Liseberg AB som beställer och bygger Oceana Waterworld snarare än idrottsförvaltningen i Göteborg känns logiskt. Oceana är trots allt mer av en attraktion i en nöjespark än en simhall. Kanske kan man se Oceana som slutpunkten i äventyrsbadets evolution från ett lekfullt inslag för att locka fler barnfamiljer och ungdomar till den kommunala simhallen till att helt och fullt bli en del av besöksnäringen?

Hur många simhallar har vi?

Det finns ingen siffra på hur många kommunala simhallar som är i drift i Sverige idag. Det finns inte någon myndighet som ansvarar för att sammanställa, följa upp eller analysera statistiken. Nationell kartläggning över geografisk spridning av olika typer av anläggningar och data som redovisar byggår eller status på befintliga simhallar saknas också.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) har sedan 1983 återkommande samlat in uppgifter om kommunala idrottsanläggningar (där simhallar ingår) genom enkätundersökningar. Både enkäten och sammanställningarna har förändrats över tid, vilket gör det svårt att göra jämförelser. Den senaste publicerade sammanställningen, *Anläggningsrapporten*, gjordes 2019 (en ny förväntas publiceras sommaren 2025). Den hade en svarsfrekvens på 88 procent och redovisar bassängtyper i tre kategorier samt ägande och drift. Enligt rapporten finns totalt 59 äventyrsbad, 16 bassänger som är 50 meter eller längre och 261 bassänger som är 25–49 meter i Sverige. Men eftersom en simhall kan innehålla flera bassänger går det totala antalet simanläggningar inte att utläsa ur rapporten.

Enligt rapporten *Badhus. Strategiska frågor och ställningstagande* som gavs ut av (SKR) 2015, fanns det då runt 450 simanläggningar i landet. Majoriteten är byggda under rekordåren på 1960- och 70-talen. Svenska Badbranschen uppskattar att antalet simhallar, tio år senare, har sjunkit till mellan 390 och 420 anläggningar. Nedgången beror enligt Svenska Badbranschens ordförande Karl Lilja på att kommunerna tvingas stänga eller riva sina uttjänta simhallar utan att kunna ersätta dem med nya. Det finns ingen uppföljning på varför eller i vilka kommuner de nedlagda simhallarna ligger eller om de har ersatts av en större.

Enligt en kartläggning av Svensk Simidrott (2023) saknar 50 kommuner simhall eller undervisningsbassäng. 29 procent är i akut behov av eller är i pågående omfattande renovering- eller nybyggnation. 64 procent av de tillfrågade kommunerna har simanläggningar som är i behov av renovering eller nybyggnation. Siffrorna är framtagna av ett konsultbolag.

Bristen på nationell kartläggning gör att regional samordning av strategisk geografisk placering och synergier uteblir. Det innebär också en risk för överetablering, vilket Philip Lerulf påpekar i rapporten *Badhusboom! – Slarv och slöseri när kommunerna bygger nytt för miljarder*. Han lyfter Mälardalen som exempel. Västerås, Eskilstuna, Kumla och Enköping, tätorter som har goda kommunikationer och som inbördes nås på cirka en timme, planerade då, enligt Lerulf, badhus till en uppskattad kostnad om nästan en miljard kronor. Inte vid något tillfälle har Lerulf under sina kontakter med kommunerna noterat att politiker eller tjänstemän tagit hänsyn till de projekt som planeras i de närliggande kommunerna. Lerulf hittar heller ingen analys av eventuell konkurrens om potentiella besökare från andra anläggningar i Mälardalen: badanläggningen Gustavsvik i Örebro, med 600 000 besökare per år, familjebadet i Hallsberg med drygt 120

000 besökare per år, simhallen Lärkan i Sala, Karlbergsbadet i Köping, Energi-källan i Lindesberg och Duveholmshallen i Katrineholm, samt ett tjugotal andra simhallar och utomhusbad i regionen. Liknande tecken på en olycklig övereta-blering ser Lerulf i Skåne.

Sammanfattande reflektioner

Såväl det offentliga som marknaden behöver data, statistik och nationell kart-läggning för att kunna bidra till en effektiv och ändamålsenlig utveckling av Sveriges simhallar och säkra en jämlik tillgång till simundervisning och för att öva vattenvana. Det är en uppgift som endast staten kan axla. Risken att övere-tablering sker i vissa regioner, att samverkan och synergier uteblir och att vissa landsändar blir utan simmöjligheter är, om inte redan ett faktum, så överhäng-ande. De ekonomiska incitamenten, som ökad samordning och analys, borde vara tillräckliga för att motivera staten till handling i frågan.

Rekordårens simhallar vittnar om välfärdssamhällets idé om jämlik demo-kratisk tillgång till simhallar för ökad simkunnighet, motion och rekreation. Ambitionsnivån för det offentliga byggandet var generellt hög, även om enklare anläggningar även byggdes då. Flera av badhusen är centralt placerade märkes-byggnader, som idag har ett högt kulturhistoriskt värde och fortsätter att fungera som betydelsefulla mötesplatser. Vår tids anläggningar präglas av rationalitet och målgruppsanpassningar med familjebad och generösa spa- och relaxavdelning-ar. De är ofta placerade i mer perifera lägen på stora tomter och kan upplevas som opersonliga och karaktärslösa. Skillnaderna illustrerar byggteknisk utveck-ling, förändrade samhälleliga behov men också idéer om arkitektur, skönhet och sociala värden. Båda är uttryck för sin tid.

Simhallens samhällsroll och funktion

Enligt en rapport från Svensk Simidrott från 2023 görs sammanlagt runt 30 miljoner besök i landets simanläggningar årligen. Besök på simhallen toppar ofta kommunala fritidsvaneundersökningar som den mest uppskattade fritidsaktiviteten.

Simhallen en kommunal angelägenhet

Trots att kommunernas ansvar i simhallsfrågan inte är definierad av staten och att lagkrav på kommunen att tillhandahålla möjligheten för medborgarna att nyttja en simhall saknas anses den vara en kommunal angelägenhet.

Simkunnighet har, sedan badfrågan började diskuteras i början av 1900-talet, tillsammans med motion och utveckling av svensk simidrott framförts som huvudargument för det offentliga uppförande och drift av simhallar. Det ursprungliga behovet att gå till badhuset för dusch och tvagning har sedan länge ersatts av en boendestandard som innefattar badrum, även om bastu fortfarande ofta erbjuds i simhallen.

Det är enligt SKR:s *Badhus* (2015) är kärnan i simhallens verksamhet att tillgodose grundläggande behov. För det behövs enligt rapporten ”en 25-metersbassäng för simträning och en barnbassäng för de minsta att öva vattenvana i. Simundervisning går även att bedriva i en mindre bassäng. Om kommunen väljer att ha en bassäng med högre temperatur och höj- och sänkbar botten i simhallen kan denna även fungera som ett komplement för grupper med särskilda behov. Äventyrsbad, gym, spa och relax, 50-metersbassänger, bubblpooler etc. är att betrakta som kringfunktioner och komplement.”

Simhallen och simundervisningen

Alla barn i Sverige ska lära sig att simma i skolan. Enligt läroplanen är det ett absolut kunskapskrav att elever i årskurs 6 ska kunna simma 200 meter varav 50 meter i ryggläge, samt kunna hantera nödsituationer vid vatten med hjälpredskap under olika årstider. Kravet på simkunnighet är grundskolans enda binära omdöme (det ges endast ett godkänt eller icke-godkänt). Elever som inte uppfyller kraven när de lämnar grundskolan i årskurs 9 får inte ett fullgott slutbetyg i idrott.

Enligt Skolverkets rapport *Simkunnighet i åk 6* (2022:16) nådde 93 procent av eleverna i årskurs 6 läsåret 2021/22 kunskapskraven för simning. De sju procent som inte fick godkänt motsvarar ungefär 8 300 elever. Undersökningen visar inga signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar eller mellan kommunala

och enskilda huvudmän för skolorna. Jämfört med uppföljningen 2014, då 95 procent av eleverna nådde kunskapskravet i simning, är resultatet en nedgång.

Simning ingår i undervisningstiden för idrott och hälsa. Idrottsläraren bedömer elevernas simkunnighet och ansvarar för planeringen av undervisningen, även om skolan samarbetar med simlärare knutna till en simhall. Det är inte reglerat exakt hur många undervisningstimmar som skolan ska avsätta för simundervisning och det är skolan som väljer hur simundervisningen ska förläggas inom respektive årskurs.

Elever som inte uppfyller, eller riskerar att inte uppfylla kraven ska enligt Skolverket ”skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar. Om extra anpassningar inte räcker har eleven rätt till särskilt stöd.” Trots det konstaterar man i Skolverkets rapport ”att skolan inte lyckas kompensera för elevernas olika förutsättningar i simundervisningen”.

Kulturgeografen Erik Hanssons enkätstudie *Varje timme i bassängen räknas. Idrottslärares erfarenheter av simundervisning i svensk grundskola* (2024) visar en tydlig ojämlikhet gällande lärares och skolors förutsättningar att bedriva simundervisning. Den ojämna fördelningen av elevunderlag mellan skolor och faktiskt avstånd till närmaste bassäng eller antal bassänger som delas med andra skolor påverkar förutsättningarna för eleverna att lära sig simma. Skolledningens och kommunens ekonomiska prioriteringar och/eller resurser spelar också roll.

– Vi bedriver inte simundervisning på vår skola. Det finns varken tid, pengar eller resurser till

det. Vi kollar endast av elevernas simkunskaper en gång per läsår, säger en av lärarna som citeras i Hanssons studie.

Uttalandet speglar en situation som bekräftas av Livräddningssällskapet, simlärare och skolledare som intervjuats för den här rapporten. Simundervisning ska innebära att eleven regelbundet får öva och utveckla sina färdigheter över tid med stöd av en lärare. Långa transporter till simhallen är tidskrävande (både vad gäller restid och planering) och kostsamma. När resurserna är knappa tenderar skolan att åka få gånger och boka längre pass på simhallen. Det ger sämre förutsättningar för simundervisningen. I vissa kommuner är besöken i simhallen rena simkontroller där läraren testar att eleverna uppnår kunskapskraven. Man utgår då från att eleven får simundervisning någon annanstans, till exempel i en av föräldrarna betald simskola.

– Vi har många måsten, väldigt lite pengar och stora behov. Majoriteten av alla barn lär sig trots allt att simma på olika sätt ändå. Jag förstår kommuner och skolor som inte klarar att lära alla elever att simma, man bedriver den undervisning som man mäktar med praktiskt och ekonomiskt, säger Pia Bolin, förvaltningschef, skolchef och ansvarig för kultur och fritid i Bjurholm kommun.

Hansson menar att det finns en direkt spegling mellan simundervisning, som är ett av skolans mest resurskrävande projekt, och tillgång till simbassäng, som

hör till kommunens dyraste att bygga och drifta. Han skriver: ”Om det fanns tillräckligt med bassänger inom ett rimligt tidsrumsligt avstånd för samtliga Sveriges skolor skulle skolans simundervisning implementeras mer jämlikt och därmed kompensatoriskt i förhållande till elevers olika sociala bakgrunder. Men en sådan lösning förutsätter att samtliga kommuner har de resurser att tillgå som detta skulle krävas.”

Nacka simsällskap och simhallskampen mellan Fisksätra och Saltsjöbaden

Fisksätra och Saltsjöbaden ligger geografiskt angränsande till varandra i Nacka kommun. Socioekonomiskt är de varandras motpoler. Saltsjöbaden präglas av villabebyggelse, Fisksätra av miljonprogramsområden. Den genomsnittliga årsinkomsten i Saltsjöbaden är dubbelt så hög som i Fisksätra. När en av Nacka kommuns tre simhallar, Näckenbadet, 2015 ansågs uttjänt, uppstod en diskussion om var i kommunen en ny simhall skulle uppföras – i Saltsjöbaden eller i Fisksätra. Simkunnigheten i Fisksätra var avgjort lägst. Här bodde även flest barn. Kulturgeografen Erik Hansson beskriver i sin artikel ”Den ojämlika simkunnighetens geografi” (2022) den kommunalpolitiska debatten kring placeringen av det nya badet som en simhallskamp. Turerna kring Det nya Näckenbadet har varit många och segdragna. 2022 gav Mark- och miljödomstolen Nacka kommun tillåtelse att uppföra ett bad på samma tomt som det tidigare badet stod på – i Saltsjöbaden.

Hansson skriver att ”själva frågan om nya Näckenbadets lokalisering mellan två positioner på dryga två kilometer från varandra kan för en utomstående framstå som en provinsiell petitesse även utifrån ett lokaldemokratiskt perspektiv. Men Fisksätrabors ifrågasättande av lokaliseringsbeslutet hårbärgerade så mycket mer än bara själva badhuset i sig. En av de mest engagerade förklarade för mig hur hon reagerade när hon fick höra om den ursprungliga lokaliseringsplanen: Det blev ju så tydligt. Det blev, liksom övertydligt, hur ojämnt resurserna är fördelade. För henne var Fisksätraalternativet därför inte bara en helt logisk slutsats, men också en rättvisefråga.”

För att säkra simkunnigheten i Fisksätra bildade två privatpersoner som engagerat sig i simhallskampen 2017 den ideella simföreningen Nacka Simsällskap. De arbetar för att öka simkunnigheten bland barn, ungdomar och vuxna, samt långsiktigt verka för folkhälsa och integration, delaktighet och gemenskap i hela Nacka kommun. Just nu består föreningen av cirka 140 medlemmar varav majoriteten är kvinnor och flickor. Medlemmar har härkomst från bland annat Pakistan, Afghanistan, Somalia, Eritrea, Etiopien, Syrien, Indien, Kina, Iran, Irak, Tunisien, Libanon, Belgien, Kanada och Finland. Civilsamhället har därmed axlat ett ansvar för simundervisningen som kompenserar eller kompletterar det kommunala. Berättelsen om Näckenbadet visar att prioriteringar och val som en

kommun gör i placeringen av en simhall är mångfacetterade och komplexa. Det kommunala uppdraget att säkra simkunnighet och vattenvana för alla är inte alltid det tyngst vägande. Det Nya Näckenbadet, invid Saltsjöbadens idrottsplats, förväntas öppna 2026. Det byggs av Peab för en budget på 338 miljoner kronor. Bygget har kantats av utmaningar, vilket bland annat tidningen *Mitt i Nacka* har rapporterat om.

Simidrottens behov av tränings- och tävlingsanläggningar

Simning har funnits som organiserad verksamhet i Sverige sedan åtminstone 1796 då Upsala Simsällskap grundades av studenter på Uppsala universitet. I början var deras verksamhet främst inriktad på simkunnighet. Under första halvan av 1800-talet spreds bildandet av simsällskap till flera svenska städer. Att lära ut simkunnighet är än idag en viktig del av simföreningarnas verksamhet. De organiserar och leder majoriteten av Sveriges simskolor. Många skolor hyr simlärare av föreningarna att leda simundervisningen i skolan, som ett stöd till eller i stället för idrottsläraren.

1904 bildades Svenska Simförbundet. Det organiserar idag de fem simidrotterna simning, simhopp, vattenpolo, konstsim och öppet vatten-simning (simtävling i hav, sjöar och andra vattendrag) under paraplyorganisationen Svensk Simidrott. Totalt engagerar de fem idrotterna som ingår i Svensk Simidrott runt 170 000 medlemmar verksamma i cirka 300 föreningar.

Tillgången till bassänger är en förutsättning för samtliga simidrotters verksamheter. Med några undantag (Helsingborgs simsällskap driftar till exempel själva den kommunala anläggningen Filborna arena) hyr föreningarna bassängtider i de kommunala simhallarna. Priserna varierar stort över landet liksom tillgången till träningstider.

Svensk Simidrott har ingen statistik över respektive simidrotts nyttjande av simhallarna, men enligt Kenneth Magnusson, koordinator för simning på Svensk Simidrott, begränsas verksamheterna av brist på tillgång till bassänger (eller antal kvadratmeter vattenyta, som är det mått som Svensk Simidrott helst använder). Konkurrenten om bassängtider är särskilt stor för föreningarna på eftermiddagar, kvällar och helger, då andra verksamheter såsom vattengymnastik, simskola och allmänheten också behöver ha tillgång till bassängerna.

Enligt Kenneth Magnusson finns det idag alldeles för få simanläggningar (kvadratmeter vattenyta) i Sverige för att täcka föreningarnas behov och ge möjlighet till verksamhetsutveckling. Bristen är särskilt stor i storstadsområdena. De nya simhallarna som nu byggs är enligt Svensk Simidrott underdimensionerade – de har för få kvadratmeter vattenyta för att täcka behoven.

Svensk Simidrott ser helst att kommunerna i de städer där konkurrensen om bassängtider är som störst bygger särskilda träningsanläggningar för simidrotten: det vill säga simhallar som i princip bara har en simbassäng, gärna en på

50-meter, med sex till åtta banor och omklädningsrum. Det skulle, menar man, avlasta den kommunala simhallen och ge allmänheten mer och bättre tillgång till simhallen för motionsim, simskola, rekreation och rehabilitering.

– Helt krasst är de flesta föreningar nöjda om det finns en vettig simbassäng, bra omklädningsrum och möjlighet att driva en simskola. Om det sedan sker i ett cirkustält eller ett kristalltorn är av mindre betydelse, säger Kenneth Magnusson.

För att bedriva tävlingsverksamhet på elitnivå krävs en simanläggning med en 50-metersbassäng med åtta banor samt tillgång till en 25-metersbassäng för uppvärmning och avsim samt en permanent, eller möjlighet att få plats med tillfällig, läktarkapacitet för minst 2000 åskådare. Svensk Simidrott har ingen statistik eller listor på hur många eller vilka simhallar i Sverige som uppfyller de kraven, men man uppskattar att det endast finns ett tiotal och att de är ojämnt fördelade över landet. För simföreningarna är det en stor inkomstkälla att stå värd för större tävlingar. Kenneth Magnusson menar att bristen på simhallar med tävlingskapacitet gör att förutsättningarna för simföreningarna blir ojämlika. Han ser inte att det kan lösas annat med att det byggs fler och större simanläggningar som uppfyller idrottens krav på tävlingskapacitet.

Munktelbadet har den kapaciteten och Eskilstuna Simklubb är därför en flitig mästerskapsarrangör. Utöver SM 2019 har klubben arrangerat Ungdoms-SM, Para-SM samt Masters-SM vid tre tillfällen. I december 2025 är det dags igen. I ett pressmeddelande beskriver klubben vad det betyder för verksamheten:

”Vi jobbade hårt för att Munktelbadet skulle bli en simidrottsarena med kapacitet för ett stort föreningsliv och stora evenemang och vi är tacksamma för att kommunen var inne på samma spår och att vi har kunnat infria löftena om att arrangera flera stora tävlingar här”, säger Christoffer Andersson, verksamhets- och arrangemangsansvarig i Eskilstuna Simklubb.

Micke Lönngren, evenemangschef på Destination Eskilstuna påpekar vidare i samma pressmeddelande att ”SM i simning är ett av de största evenemangen som arrangeras i Eskilstuna och följer vår strategiska plan för evenemang. /.../ Vi väntar oss många besökare till stan och att Eskilstunaborna får ta del av idrott i toppklass.”

Uttalandena speglar huvudargumenten för kommuner som väljer att satsa på att bygga simhallar som har kapacitet att stå värd för stora simtävlingar: stödja föreningsverksamheten och utveckla turistnäringen.

Sverige har idag ingen arena där det är möjligt att arrangera större internationella mästerskap, såsom VM eller OS i simning. För sådana evenemang måste tillfälliga bassänger uppföras. Eriksdalsbadet i Stockholm, Sveriges nationalarena för simidrott, där eliten tränar, måste renoveras och eventuellt på sikt rivas eller byggas om. Det har aktualiserat diskussionen om behovet av att bygga en ny nationalarena för simidrott. Svensk Simidrott ser helst att en sådan arena blir en

mer renodlad anläggning för simidrott, utan äventyrsbad och andra kringtytor och att den byggs med kapacitet för stora internationella simtävlingar. I diskussioner med Riksidrottsförbundet och Stockholms stad menar Svensk Simidrott att en sådan anläggning inte endast bör vara en kommunal angelägenhet utan att staten borde om inte äga och drifta den så åtminstone medfinansiera.

Anläggningsfrågan är viktig för Svensk Simidrott. Simidrottsföreningarna är en stor och betydelsefull målgrupp för den kommunala simhallen. När en simhall står inför en renovering, tillbyggnad eller om en ny ska byggas för kommunen ofta en dialog med de lokala simföreningarna. Ur Svensk Simidrotts perspektiv blir det ett tillfälle för föreningarna att föra fram och förklara sina behov och förutsättningar. Som stöd i det arbetet har Svensk Simidrott tagit fram broschyren *Guide till din nästa simarena*. Där beskrivs hur man kan bedriva påverkansarbete i en kommun.

”Nu /.../ står vi återigen inför nybyggnationer och renoveringar av kommunernas badhus och det innebär en ny chans för er i föreningarna att påverka och få igenom era intressen. Men det här är inte helt enkelt. Det gäller att slipa argumenten och få chansen att lägga fram dem för rätt personer. /.../ den här guiden som är tänkt att fungera som en handledning genom alla steg”, står det i inledningen.

”När politikerna är osäkra kan ni kliva in som en stabil punkt, som vet vad ni vill och som har koll på vad som behövs. Kanske kan det till och med bli er kommunens politiker vänder sig till för råd i projektet? Dröm och dröm stort!”, uppmanar texten.

I guiden påpekas även att föreningarna inte är ”de enda som har ett intresse av en bra simhall” och att man inför mötet måste vara medveten om att det är samhällsnyttan som är kommunens främsta intresse.

För kommunpolitiker kan argumenten från simidrotten vara övertygande, men de långsiktiga konsekvenserna av beslut i den komplexa simhallsfrågan, som främst möter just simidrottens behov, kan vara svårt för parterna att överblicka.

Philip Lerulf skriver i rapporten *Badhusboom! - Slarv och slöseri när kommunerna bygger nytt för miljarder* (2012) ”att enstaka mästerskapstävlingar inte på egen hand räcker för att täcka de höga driftskostnaderna för en publik simarena”. Även om han inte presenterar några siffror eller djupare resonemang för att underbygga påståendet så är det sannolikt sant, men å andra sidan behöver simidrotten kunna bedriva tävlingsverksamhet även på elitnivå i Sverige. Det är trots allt en viktig del av simsporten.

Att det uppstår målkonflikter kring vilka gruppers behov som ska prioriteras när man ska bygga en ny simhall är naturligt. Enskilda intressenter ska i en demokrati ges möjlighet att framföra sina önskemål när en offentlig byggnad uppförs.

Sveriges simföreningar tillbringar mer tid i simhallarna än de flesta andra målgrupper. De besöker dessutom i samband med tävlingar och träningsläger andra simanläggningar. De besitter därmed unika erfarenheter och kunskap om hur en simhall fungerar, särskilt i relation till idrottens behov – allt från bassängdjup till hur man förvarar vagnar för linor, men även runt organisationen av omklädningsrum och flöden. De bör vara (och är i många fall) en kunskapsresurs som nyttjas av alla som planerar, ritar och bygger en simhall.

Även om simhallen är en kommunal angelägenhet bör man i relation till simidrottens behov diskutera om det är rimligt och i alla avseenden hållbart att låta det fortsätta vara ett ansvar som kommunerna ensamt ska bära. Det finns uppenbara fördelar med att samordna spridningen av simhallar med tävlingsskapacitet geografiskt och diskutera utvecklingen av ett antal träningsanläggningar i storstadsområdena som kan avlasta de kommunala anläggningarna. I ett sådant förslag finns ett antal komplexa frågor att lösa som kräver nytänk från såväl Svenska Simförbundet, Riksidrottsförbundet, stat och kommuner. Det bör inte hindra dem från att försöka. Den gemensamma målsättningen att skapa en långsiktigt hållbar lösning för simidrottens utveckling i Sverige i relation till kommunernas ekonomi och samhällsuppdrag borde räcka som drivkraft.

Simhallens sociala och kulturhistoriska värden

Simhallen låg på ett näs strax utanför centrum, bara några meter från vattenbrynet, med tre stora fönster som man kunde se havet och himlen genom. Jag hade alltid gillat känslan man fick, till exempel när det blåste och vågorna utanför gick vita samtidigt som man simmade i det lugna, klara bassängvattnet inne, eller när molnen över stan var svarta och regnet föll som små kulor av vatten överallt utanför. Det var något med att vara där och inte vara där på en och samma gång som var skönt, kanske, eller att befinna sig i en värld och se in i en annan.

/ Karl Ove Knausgård, *Vargarna från evighetens skog* (Norstedts 2022)

Simhallens betydelse för lokalsamhället kommer ofta till uttryck när en anläggning står inför stängning på grund av rivning eller renovering. Engagemanget för det lilla pontonbadet Liljeholmsbadet på Södermalm i Stockholm är ett exempel. Badet stängde för allmänheten 2016. Medborgare och civilsamhällsorganisationer har sedan dess kämpat för att det ska öppna igen. Fallet drogs ända upp i Miljö- och marknadsdomstolen. Stockholms stad lade ut badet på auktion. Det köptes nyligen av AMF-fastigheter som planerar att renovera och flytta badet till Marievik. Idag när Valhallabadet i Göteborg står inför rivning har medborgare givit uttryck för sitt missnöje med politikernas beslut i en rad debattartiklar och uttalanden. Den ideella föreningen Fasad, som arbetar för att bevara och tillgängliggöra Göteborgs kulturmiljöer och byggnader, har med donationsmedel gjort en dokumentärfilm om badet och den 12 april 2025 ordnades i Göteborg en demonstration mot planerna på att riva Valhallabadet.

Simhallarnas arkitektoniska kvalitet och placering i staden speglar ett samhälls omsorg om medborgarnas välmående och hälsa. Under folkhemsåren uppfördes en rad badhus i Sverige som speglar tidens visioner om ett välfärdssamhälle. Några av dem, som Pontusbadet i Luleå och Forsgrénska badet i Stockholm, är kulturminnesmärkta, andra, som Vasalundshallen i Solna och Eskilstuna badhus, har torrlagts och byggs om till andra funktioner.

Simhallens kulturhistoriska och sociala värden är en del av badhusens samhällsroll och funktion som förtjänas att lyftas och diskuteras oftare.

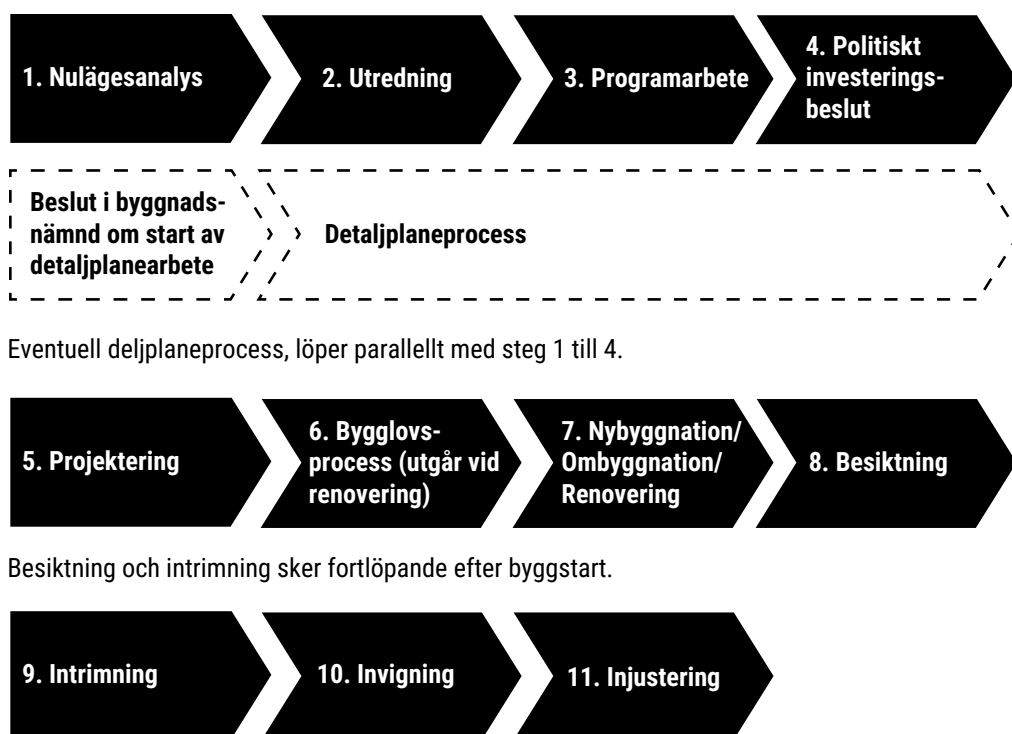
Att finansiera, beställa, bygga, äga och drifva en simhall

Simhallen är utan jämförelse den dyraste idrottsanläggningen att bygga och förvalta. Det nu uppkomna behovet att göra stora investeringar i simhallar sammanfaller med ett generellt ansträngt ekonomiskt läge för Sveriges kommuner. Enligt SKR:s *Ekonomirapport* (2024) har kommunernas ekonomi försvagats ordentligt jämfört med 2023. Ungefär hälften fick ett underskott, att jämföra med året innan då 69, av totalt 290 kommuner, hade ett underskott.

Många kommuner knäar under den ekonomiska börda som simhallarna innebär. Att antalet simhallar i Sverige de senaste tio åren verkar ha sjunkit från 420 till strax under 400 kan vara en konsekvens av det. Men exakt vad som gömmer sig bakom dessa uppskattade siffror vet vi inte. Anledningarna till att simhallar stängs kan vara flera. En kommun kan till exempel ha valt att stänga tre mindre uttjänta simhallar för att bygga en ny större. Simhallar kan även vara tillfälligt stängda. Det sjunkande antalet indikerar oavsett anledning en förändring, som sannolikt på ett eller annat sätt går att relatera till kommunernas ekonomiska förutsättningar.

Processen från idé till färdig simhall tar enligt SKR:s rapport *Badhus* (2015) tre till fem år, men det är inte ovanligt att det tar betydligt längre, särskilt om projektet kräver detaljplaneändringar. Att få klartecken för finansiering från politiken och bemöta överklagande kan också försena tidsplanen liksom oväntade komplikationer i byggprocessen som leder till oplanerade kostnadsökningar.

SKR beskriver processens olika steg i ett flödesschema:

Eventuell deljplaneprocess, löper parallellt med steg 1 till 4.

Besiktning och intrimning sker fortlöpande efter byggstart.

Nedan följer ett försök att belysa processen och de olika aktörerna och deras roller.

Att finansiera en simhall

Varje simhallsprojekt är unikt. En mängd olika parametrar, från markkostnader till val av bassänger, tekniklösningar, byggmaterial och upphandling av entreprenad påverkar hur stort investeringsbehovet blir.

I SKR:s rapport *Badhus* (2015) gör man ett räkneexempel för att ta fram investeringskostnad per kvadratmeter yta inomhus genom att utgå från byggkostnaderna för badhus i bland annat Linköping, Malmö och Västerås som i ett tidigt skede var i storleksordningen 325–500 miljoner kronor (med slutgiltiga kostnaderna runt 25–30 procent över det) och dela med antal byggda kvadratmeter. Det gav ett snittkvadratmeterpris på cirka 35 000 till 40 000 kronor. Ett annat sätt att räkna på är att ta fram kostnaden per kvadratmeter fri vattenyta vilket utifrån samma exempel blir runt 190 000 till 220 000 kr.

Karl Lilja, ordförande för organisationen Svenska Badbranschen, uppskattar att man idag, tio år senare, snarare bör räkna med en investeringskostnad på 50–55 000 kronor per kvadratmeter. Prisökningen beror främst på höjda material- och byggkostnader. Totalt beräknar Svenska Badbranschen att kommunerna, sammanlagt, behöver investera 40–60 miljarder kronor i badhus under de kommande åren. SKR har inte presenterat motsvarande uppskattningar. Det finns ingen offentlig sammanställning av hur stora investeringarna är som kommunerna gjort i simhallsprojekt hittills.

En av de främsta orsakerna till att budgeten för ett simhallsprojekt spricker är, enligt SKR:s *Badhus*, att beställningen ändras – att saker som inte fanns med i planen från början kommer till eller dras ifrån. SKR och konsulter som intervjuats för den här rapporten understryker därför vikten av att göra ett grundligt arbete i tidigt skede och förankra beställningen ordentligt i den kommunala organisationen.

Det går i princip inte att skapa ekonomisk lönsamhet för en simhall, vare sig på kort eller lång sikt. Entréavgifterna subventioneras för att så många som möjligt ska ha råd att komma till simhallen. Inkomsterna från det och viss uthyrning till andra verksamheter som simföreningar, simundervisning för skolor, gymoperatörer etc. täcker, trots att badhusen är mycket välbesökta, i bästa fall de årliga driftskostnaderna men i princip aldrig kapitalkostnaderna (räntor och lån). De måste täckas av skattemedel.

Karl Lilja, som till vardags är projektutvecklare på Hemtag, ett företag som själva bygger och äger simhallar som de sedan erbjuder kommuner möjligheten att hyra, menar att kommunerna i högre utsträckning borde bygga simhallar med fokus på kärnuppdraget. Även SKR lyfter i rapporten *Badhus* från 2015 fram att

kommunens åtagande bör koncentreras till kärnverksamheten simkunnighet, vattenvana, simidrottens föreningsverksamhet, motion och rehabilitering.

Företrädare för Svensk Simidrott och flera konsulter verksamma inom badhusbranschen som intervjuats för den här rapporten för fram liknande synpunkter. De anser att många av de nya simhallarna är orimligt stora och orimligt dyra att bygga och drifta. SKR påpekar att det är viktigt att inte stirra sig blind på investeringskostnaden, utan att se till kostnaden för simanläggningens hela livscykel.

– I stället för att bygga billigare och fokusera på kärnuppdraget, försöker man locka barnfamiljer och människor som i stället hade kunnat bidra till det lokala näringslivet genom att besöka ett privat spa, säger Karl Lilja.

Han menar att politikerna för att rättfärdiga investeringarna försöker tillmötesgå allas önskemål när man planerar den nya simhallen. I stället för att börja i andra änden och fråga sig hur mycket ett badhus får kosta per år och planera sitt badhus efter det.

För politiken är simhallsfrågan inte sällan känslig. Investeringarna är stora och kan ibland, i redan hårt ekonomiskt pressade kommuner, vara svåra att motivera i relation till andra utgiftsposter. Det finns många exempel på pressade kommunala politiker. Inför valet 2014 lät, enligt ett inslag på SVT-nyheter, kommunpolitikerna på Tjörn medborgarna folkomrösta om simhall. En skattehöjning på 25 öre skulle ge 8 miljoner kronor i intäkt vilket enligt röstsedeln var den maximala summa som kommunen skulle lägga på ett badhus årligen. 51 procent röstade emot och 41 procent röstade för. Planerna på en simhall lades därmed på is.

Tabell över nybyggda och renoverade simhallar 2011–2019, enligt en konsultrapport beställd av Tagehus (2020).

Kommun	Invånare	Simhall	Investering	Nybyggnad färdig år	Renovering
Tierp	21 000	Aspenbadet	51 miljoner	2011	
Malmö	344 000	Rosengårdsbadet	50 miljoner	2011	
Karlstad	94 000	Sundstabadet	250 miljoner		2012
Sollefteå	19 000	Sollefteå Aquarena	143 miljoner	2012	
Göteborg	579 000	Angeredsbadet	360 miljoner	2013	
Kumla	22 000	Djupdalsbadet	200 miljoner	2013	
Lund	125 000	Högevallsbadet	334 miljoner	2013	
Tyresö	48 000	Tyresö simhall	165 miljoner	2013	
Norrtälje	63 000	Norrtälje badhus	179 miljoner	2014	
Sigtuna	49 000	Midgårdsbadet	187 miljoner	2014	
Trosa	14 000	Safiren	115 miljoner		2014
Vara	16 000	Vara badhus	200 miljoner	2014	
Ystad	31 000	Ystad arena	285 miljoner	2104	
Malmö	344 000	Hylliebadet	380 miljoner	2015	
Eskilstuna	107 000	Munktelldet	340 miljoner	2016	
Nyköping	57 000	Hjortensbergsbadet	180 miljoner		2016
Sjöbo	19 000	Sjöbo simanläggning	130 miljoner	2016	
Stockholm	974 000	Farsta simhall	230 miljoner		2016
Umeå	129 000	Navet	400 miljoner	2016	
Ängelholm	42 000	Vattnets hus	300 miljoner	2016	
Järfälla	80 000	Järfälla badhus	295 miljoner	2018	
Stenungsund	27 000	Stenungsund arena	170 miljoner	2018	
Stockholm	974 000	Åkeshovs simhall	455 miljoner		2018
Alingsås	41 000	Nolhaga hallen	200 miljoner		2019
Sundsvall	99 000	Himlabadet	160 miljoner	2019	
Säffle	15 000	Tegnerhallen	245 miljoner	2019	
Västerås	154 000	Lögarängsbadet	391 miljoner	2019	

Källa: Tagehus (2020). OBS ej omräknat till dagens penningvärde.

Att beställa en ny simhall

För de flesta kommuner var det 40–50 år sedan man senast byggde en ny simhall. Kompetens, kunskap och erfarenhet om hur man bäst genomför en så komplex beställning och projektering saknas därmed ofta eller är svag i den kommunala organisationen. SKR uppmärksammade behovet av beställarstöd och tog 2015 fram rapporten *Badhus. Strategiska frågor och ställningstagande*. Där skriver de att ”en naturlig startpunkt för ett nybyggnads- eller renoveringsprojekt är att lista vilka funktioner som ska finnas, och vilka nuvarande och framtida krav som finns att rätta sig efter samt att dra lärdomar av andras problem och erfarenheter”.

Flera kommunala tjänstemän som intervjuats för den här rapporten berättar att man i tidigt skede kontaktat andra kommuner och gjort studiebesök i simhallar för att ta del av erfarenheter och lärdomar. Redan i den här inledande fasen upphandlas även ofta badhuskonsulter.

Flera företag erbjuder så kallad totalentreprenad, det vill säga möjligheten att tillsammans eller på uppdrag av kommunen driva hela processen. De största är företagen inom branschen som erbjuder det är Peab, NCC Badhus, Norconsult och We Group.

NCC har utvecklat badhus som ett eget affärsområde och erbjuder samarbete enligt så kallad partnering. Det innebär att beställare och entreprenör samarbetar från tidigt skede för att gemensamt utforma projektet och tillsammans identifiera uppdraget.

Hampus Levén, sektionschef NCC Badhus, understryker betydelsen av att komma in tidigt och få huvudansvar för hela processen.

– Vi tror att simhallsprojekt drivs bäst i totalentreprenad i samverkan, där vi som entreprenör är med från början och tar fram handlingarna för produkten, i samverkan med öppna böcker från båda sidor. Att man tidigt tillsammans diskuterar behov och budgetram. Vi kan då flagga för att kunden utifrån önskemålen behöver göra prioriteringar – välja bort eller äska mer pengar. I en partnering är vi transparenta och visar våra böcker, våra kalkyler – så här mycket kostar betongen, gipsskivan, marken etc. – så att det är tydligt för kommunen vad som är kostnadsdrivande och inte, berättar Hampus Levén.

Norconsult har arbetat med badhus sedan 2015. De erbjuder ett så kallat helhetskoncept för badanläggningar, vilket innebär att de kan vara ett kompetensstöd genom hela simhallsprojektet. Norconsult har genomfört 50 simhallsprojekt i Sverige de senaste 10 åren. Företaget har inte ställt upp på en intervju för den här rapporten.

We Group är ett familjeföretag som grundades år 1999. Det är ett konsultbolag med enbart specialistkompetens inom bad och badhusbyggande. Bolaget har 50 anställda, merparten är arkitekter, ingenjörer, konstruktörer, analytiker och projektledare. We Group anlitas som konsulter i hela kedjan från planering till

färdigt badhus. 2023 granskades We Groups grundare Mille Örnmark av TV4:s Kalla fakta. Anledningen var bolagets uppdrag i utvecklingen av Kirunas nya simhall, som kantats av problem och en grovt överskriden budget. We Group bemöter på sin hemsida anklagelserna i Kalla fakta som bland annat inkluderade cv-fusk, kringgående av upphandlingsregler och ansvar för skenande kostnader i Kirunaprojektet. Inget åtal har väckts och We Group är fortsatt anlitade av kommuner i olika badhusprojekt.

Att bygga en simhall

Den största utmaningen för en byggherre (beställaren och ägaren av den färdiga fastigheten, i det här fallet oftast en kommun) är enligt SKR:s rapport *Badhus* (2015) ”att inom budget planera och bygga en anläggning som håller länge, får låga drift- och underhållskostnader samt har ett attraktivt utbud av aktiviteter och en god arbetsmiljö”.

NCC och Peab bygger idag de flesta simanläggningarna i Sverige. Sedan starten av NCC Badhus 2010 har man färdigställt 22 simanläggningar och ytterligare 11 befinner sig i olika faser av projektering och produktion. För Peab är motsvarande siffror 21 färdiga och 10 under uppbyggnad. Även Skanska bygger badhus men i mindre omfattning. Det finns också några mindre byggbolag på marknaden. Gängse garanti på en simhall från byggbolagen är 5 år med 10 år så kallad ansvarstid (skillnaden ligger i vem som har bevisbördan om bygghel uppstår).

Simhallen räknas som ett högriskprojekt för byggbolagen. En simhall åldras upp till fyra gånger fortare än en vanlig byggnad. Slitaget är mycket stort. Grundläggande för att en simhall ska få lång livslängd är att badet är väl fuktsäkrat, att material anpassas till slitage från ett stort antal besökare och den tärande simhallsmiljön (fukt, klor och flödande vatten) samt att man under uppförandet av byggnaden inte ändrar förutsättningarna utan följer projekterade handlingar. Sena ändringar under projektering och uppförande riskerar alltid att ge försämrad funktion och kvalitet samt ökade driftskostnader. Hur en simhall driftas och underhålls är en avgörande faktor för dess livslängd (se vidare nedan).

För arkitekterna, som ofta anlitas som underentreprenörer eller är anställda direkt hos konsultbolagen (både We Group och Norconsult har till exempel fast anställda arkitekter) är simhallen en utmaning utöver det vanliga. En simhall kan beskrivas som tre byggnader i en. Den är dels en offentlig byggnad som ska fungera och vara tillgänglig för många olika målgrupper, dels en komplex idrottsanläggning där flera olika simidrotter (simning, konstsimm, vattenpolo, simhopp och öppet vatten) ska samsas med alla sina behov. Respektive idrott har sina behov av förvaring av redskap, utformning av bassänger etc. Samtidigt är simhallen en industribyggnad. Enorma volymer vatten och luft ska värmas, kylas, pumpas runt och renas, vilket kräver stora tekniska installationer som ska fungera utan att synas.

Liljewall arkitekter, White arkitekter, Sweco Architects, ÅWL arkitekter och AIX arkitekter är kontor som ritat simhallar i olika omfattning.

Att renovera en simhall

Det vanligaste argumentet för att riva en gammal uttjänt simhall i stället för att renovera är att en ny simhall innebär helt nya förutsättningar och möjligheter. Den kan fritt anpassas till vår tids tillgänglighets- och hållbarhetskrav, olika målgruppers behov och eventuell förändrad framtida demografi i en kommun. Byggnadstekniskt kan den ge plats åt nya tekniska installationer och mer effektiva driftsformer. Rivningsnormen är stark i Sverige. Vi har en tradition av att riva det gamla, nötta och slitna och ersätta det med det nya och fräscha. Att bygga nytt i stället för att lappa och laga anses ofta mer rationellt, effektivt och ekonomiskt.

NCC badhus har stor erfarenhet av att renovera simhallar. Så här berättar NC-C:s Henrik Léven:

– Vi möter ibland kommuner som bestämt sig för att renovera sin simhall. Om vi kommer in tidigt i processen, kan vi tillsammans med kunden gå igenom kostnader, möjligheter och konsekvenser av det valet. Ofta kommer vi fram till att det inte är vare sig ekonomiskt eller miljömässigt hållbart att renovera. Man behöver ändå använda nya material och resurser och det är svårare att få en simhall som möter framtida behov. Det är sällan driftsekonomiskt hållbart och att få till krav på tillgänglighet och utrymme för personalen i driftsutrymmen och baddel är ofta på gränsen till omöjligt. Man ska verkligen göra sin hemläxa där och inte tro att man automatiskt kan sätta likhetstecken mellan renovering och hållbarhet, säger Henrik Léven.

Stockholms stad har trots utmaningarna renoverat 8 av sina totalt 14 simhallar och fler planeras. Enligt kommunens fastighetsdirektör, Anders Kindberg, är huvudargumenten för staden att välja renovering dels att simhallarna som byggdes under rekordåren i Stockholm är av hög byggnadsteknisk och arkitektonisk kvalitet, dels att de är väl placerade i stadsrummen, ofta i kollektivtrafikhöga lägen. Det är mycket svårt, på gränsen till omöjligt, att hitta nya tomter för att ersätta befintliga bad i det tätbebyggda Stockholm där markpriserna är skyhöga. Badens kulturhistoriska värden och deras betydelse som mötesplatser är också viktiga aspekter, enligt Kindberg. Om man räknar in de två privatägda sekleskiftesbaden, Sturebadet och Centralbadet, och Storkyrkobadet som ägs av Stockholms stad och drivs av den ideella föreningen Storkyrkobadarna, kan man i Stockholm idag uppleva i princip hela 1900-talets svenska simhallsarkitektur. Det är unikt.

De genomförda renoveringsprojekten har byggt kunskap och kompetens i den kommunala organisationen i Stockholm, vilket bidrar till en ökad trygghet och konsensus i valet att renovera både från politiker och tjänstemän. Att renovera och återbruka ligger i linje med Stockholms stads strategi att minska koldioxidutsläppen från byggsektorn och bidra till ett mer miljömässigt och socialt hållbart byggande. Investeringarna som krävs för att renovera jämfört med att riva

och bygga nytt är, enligt Kindberg, ungefär lika stora.

Örnsköldsviks kommun valde 2013 att renovera Bredbyns och Husums simhallar. Lars-Göran Larsson på kommunens fastighetsavdelning, som arbetade med projektet, konstaterar i en intervju i SKR:s *Badhus* (2015) att det är svårt att förutse alla uppdykande hinder i en befintlig simhall. Men rätt utförd är renovering betydligt billigare än att bygga nytt, menar Lars-Göran Larsson.

Det finns ingen statistik på hur många simhallar som renoverats i Sverige. Det finns heller ingen utredning eller oberoende forskning som undersökt renoveringsprojekt ur hållbarhetsperspektiv.

Ett alternativ till att renovera är att torrställa simhallen och bygga om den så att den kan användas för andra funktioner. I Solna byggs till exempel Vasalundshallen om till en idrottsanläggning och 2016 byggdes Paul Hedqvists vackra basängsrum i Eskilstuna om till läsesal i Mälardalens universitetsbibliotek.

Äga eller hyra simhall

Kommunerna dominerar ägandet av simhallarna i Sverige. Endast en handfull anläggningar ägs av privata aktörer. Att hyra en simhall är generellt ett dyrare alternativ för en kommun än att äga om man räknar på en byggnads hela livscykel. Fördelen med att hyra är att kommunen exakt vet vad kostnaderna kommer att bli så långt som avtalet sträcker sig och att man inte behöver bära investeringskostnaden.

Det finns två privata aktörer som bygger och äger simhallar: Kunskapsporten som är en del av Selin Group, grundat 2007 och Hemtag som är ett samarbete mellan Tagebad och fastighetsbolaget Hemsö. Det grundades 2021.

Hemtag äger Järfällas respektive Tyresös simhallar. Företaget vann 2023 upphandlingen att bygga Myrsjö simhall i Orminge, Nacka. Simhallen, som ska öppna sommaren 2025, innehåller en 25-metersbassäng med åtta banor, en multibassäng med höj- och sänkbar botten, två bassänger för lek- och familjebad samt ett gym och studieplatser för unga. Simhallen är 5 300 kvadratmeter stor. Kommunen ska, enligt en artikel i Mitt i Nacka (2023), hyra hallen av Hemtag för 23,9 miljoner kronor om året i 33 år. Totalkostnaden för kommunen blir 788 miljoner kronor.

Kunskapsporten äger simhallarna i Kristinehamn, Lomma och Ängelholm. 2025 öppnar företagets hittills största projekt, bad- och friskvårdsanläggningen Snurrom i Kalmar. Anläggningen, på runt 16 000 kvadratmeter innehåller bland annat en 50-metersbassäng, två träningsbassänger, en rehabbassäng, familjebad, gym, spa, och restaurang. Projektkostnaden beräknas till drygt 600 miljoner kronor.

Enligt en artikel i Expressen (2016) skrev Ängelholm kommun ett 32-årigt avtal enligt vilket bolaget får ett driftsbidrag på 18,9 miljoner kronor per år, plus moms. Det innebär en totalkostnad för badet på 604 miljoner kronor för kom-

munen.

– Om badet är värt 200–300 miljoner kronor efter 30 år så har vi gjort en bra affär, säger bolagets vd Joakim Ollén i artikeln.

Avtalen mellan kommunen och företagen som äger simhallarna är exempel på en så kallad offentlig-privat samverkan (OPS), en form av offentlig upphandling där en privat aktör får i uppdrag att finansiera, bygga och driva en offentlig nytthet i ett antal år (vanligen 30 till 35 år). Kommunen betalar en fast (indexreglerad) årlig avgift för nyttjandet av badet. Vid avtalets slut övergår anläggningen till kommunen mot ett förutbestämt restvärde. De privata aktörerna kan välja mellan att själva sköta badverksamheten eller att i sin tur ta in en operatör som gör det. Fördelarna med upplägget är att kommunen inte behöver ta någon investerings- eller driftsrisk. Dessa hamnar helt på den privata aktören. De vanligaste redovisade nackdelarna är att en kommun oftast kan låna pengar billigare, att det endast finns ett fåtal aktörer på marknaden vilket ger begränsad konkurrens och att kommunen begränsar eller avsäger sig rätten att påverka utförandet av simhallen.

Enligt en utredning av Kommuninvest finns det tydliga ekonomiska motiv för kommunerna att välja äga-alternativet oavsett byggnadstyp. ”Det enda som får kalkylen att tippa över till fördel för hyra-alternativet är antaganden om betydligt lägre byggkostnader för den privata aktören. Om den privata aktören bygger billigare bör man ställa sig frågan, varför? Hur kan kommuner och regioner få ner sina byggkostnader för att dra nytta av både en lägre investeringsutgift och den ekonomiska fördelen med att äga fastigheten själv? Eftersom byggtreprenaden måste upphandlas i båda alternativen bör olika krav på fastigheten vara en förklaring.”

Att drifta en simhall

Enligt SKR uppgår driftkostnaderna för idrotts- och fritidsanläggningar till över tolv miljarder kronor årligen för kommunerna. Det är cirka sex gånger mer än det kommunala stödet till föreningarna och också cirka sex gånger större än det samlade statliga idrottsanslaget till idrottsrörelsen. Hur stor del av detta som går till simhallar framgår inte av SKR:s siffror.

Driftkostnaderna för simhallar består primärt av energi- och personalkostnader, underhåll och städning. Kostnaderna för att värma, pumpa runt, rena och ventilerar simhallarna är stora. Under senare år har utvecklingen av mer energieffektiva anläggningar gett både ekonomiska och klimatmässiga vinster. Ett exempel är Pepparrottsbadet i Enköping, som öppnade 2021. Huset, som ritats av arkitekter på We Group, försörjs delvis med energi från solceller på taket och överskottsvärme från ventilationsaggregaten värmer bassängvattnet. Ventilatio- nen har även energieffektiva värmepumpar. Anläggningen hämtar överskottse- nergi från de intilliggande ishallarna och återvinner värme från kylaggregat och

uschvatten som tas tillvara i simhallens värme-, vatten- och ventilationssystem. Umeås simhall Navet, invigd 2016, ritad av Erséus arkitekter, återvinner 70 procent av backspolningsvattnet så att värmen från gammalt badvatten värmer nytt vatten som pumpas in. Vattnet renas med ultraviolett ljus och all värme som genereras från processen används för att värma upp luften i badhuset. Exempelen visar drivet i utvecklingen av energisparande teknik inom sektorn.

Det ligger i ägarens intresse att följa simhallens underhållningsplan för att hålla driftskostnaderna nere och säkra att simhallen får en lång livstid. Enligt SKR:s *Badhus* (2015) ska en simhall ha ett anpassat egenkontrollprogram och en underhållsplan. Att sköta drift och underhåll av ett badhus är mycket komplext och kräver specialistkunskap. Det är därför ett stort värde att ha långvarig personal i sitt badhus, som har möjlighet att lära känna badhuset.

En annan viktig aspekt är att simhallen städas på rätt sätt. Bakterier ska avdödas, utan att ytskikten slits i onödan. Om städningen utförs på fel sätt eller om städvattnet hamnar i badvattnet överbelastas systemet för vattenreningen. Högt tryck som städmetod förflyttar föroreningar, mikroorganismer och rengöringsmedel på ett relativt okontrollerat sätt då vattnet studsar mot andra ytor, i värsta fall ned i bassängen. Det sliter dessutom på kakelfogarna som fördjupas, vilket leder till att mer smuts kan samlas i fogarna. Att renovera fogarna är dyrt och besvärligt. Det har bland andra det nybyggda Rimnersbadet i Uddevalla fått erfara. Efter bara två år var badets kakelfogar så nedslitna att företaget MAPEI, som gjort installationen, var tvungna att laga fogarna, vilket var mycket kostsamt.

De flesta kommuner sköter driften av simhallarna själva. För de som väljer att lägga ut driften på entreprenad finns i huvudsak två privata aktörer: Medley och Actic. Medley grundades 2001 och drifftar idag 35 simanläggningar i 25 kommuner. I avtalen ansvarar Medley för simhallens olika verksamheter såsom simundervisning, städning, caféer och bemötande. Företaget beskriver sig som "sammanslagning för hälsa" och "kommunens förlängda arm via upphandling!" Actic är en svensk friskvårdskedja som öppnade sin första anläggning 1981, då under namnet Nautilus. De driver 11 simhallar i Sverige idag.

Ett fåtal simhallar drivs av föreningar. Ett exempel är Filborna sim- och sporthall, som ägs av Helsingborgs kommun. Den drivs sedan 1992 av Helsingborgs Simsällskap. I anläggningen finns idag en simarena med två 25-metersbassänger, en med tio banor och en med åtta samt en undervisningsbassäng. Mycket av Helsingborgs Simsällskaps verksamhet bedrivs i anläggningen men allmänheten har tillgång till verksamheterna.

Sammanfattande reflektioner

Marknadsaktörerna har under de senaste tio åren, i projekt efter projekt, byggt kunskap, erfarenhet och kompetens på området. De flesta kommuner beställer en eller max ett par nya simhallar vart vart 50:e år. Projektstyrning av större och

komplexa anläggningar kan särskilt för mindre kommuner innebära en stor utmaning. Det är tydligt att kommunerna är beroende av marknadens kompetens i alla led av processen från beställning till drift.

Marknadsaktörerna arbetar för att komma in tidigt och stanna genom hela processen. De finns även i driftskedet. Det ger branschen stora möjligheter att påverka utvecklingen av simhallarna. Det offentligas svaga ställning kompetensmässigt riskerar att skapa en obalans i samarbete med marknadsaktörerna. En riktigt bra beställarorganisation ökar möjligheten för marknaden att leverera en riktigt bra produkt. Det vet marknaden, vilket märks på den frustration som vissa ibland ger uttryck för i samtal om branschens utmaningar. Det ligger i allas intressen att det offentligas kompetens- och kunskapsutveckling i simhallsfrågan stärks.

Framtidens hållbara simhall

Diskussionen om framtidens hållbara simhall har i Sverige hittills främst handlat om energieffektivisering i driftskedet, vilket är viktigt och relevant, men frågan är mer komplex än så. Det faktum att många simhallar rivs och att nya byggs med en förväntad livstid på 50 år diskuteras till exempel sällan trots att det utgör en stor miljöpåverkan. Frågor om ekonomisk hållbarhet lyfts relativt ofta i media men då främst med fokus på problem och utmaningar snarare än att ge förslag på möjliga lösningar.

I Danmark bedrivs forskning om framtidens verksamheter i simhallen och utveckling av byggnadens funktioner via den statligt finansierade Lokale og Anlægsfonden (LOA). På Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim forskas det om teknik i idrottshallar och simanläggningar. Här har forskarna i många år tittat på energiförbrukning och ventilationssystem i simhallar, dels hur man kan kostnadseffektivisera och dels på innovationer för hållbara och effektiva tekniklösningar. På KTH i Stockholm bedrivs forskning kring arkitektonisk och byggteknisk utveckling. Länken mellan forskning och bransch – mellan kunskapsbyggande och marknad – borde stärkas för att stödja utvecklingen av framtidens hållbara simhallar. För att det ska ske krävs att en myndighet eller annan organisation samlar, följer upp och kommunicerar forskningsresultat.

En bredare diskussion om simhallens samhällsroll och funktion uppstår sällan i politiken på nationell nivå och den sociala hållbarheten, simhallens funktion som mötesplats, hälsa, välmående, minnen och upplevelser får ofta lite utrymme om något i kommunernas badhusutredningar, strategier och policydokument.

Att den dyraste och mest komplexa offentliga byggnaden som det allmänna uppför ägnas så lite gemensam eftertanke, forskning och utveckling är olyckligt. Här finns många utmaningar som kräver kreativitet och nytänkande för att lösa. Eftersom det är mycket som står på spel – klimat- och miljömässigt, ekonomiskt och socialt – finns det också mycket att vinna. Engagemanget från såväl marknaden som det offentliga och civilsamhället för simhallen är stort, vilket ger goda förutsättningar att driva utvecklingen framåt på bred front. Syftet med avsnittet ”Framtidens hållbara simhall” är att lyfta några perspektiv och frågor som kan fungera som startpunkter för ett sådant arbete.

Miljö- och klimatmässig hållbarhet

Enligt FN:s klimatprogram, UNEP, står den globala byggsektorn för 37 procent av världens totala utsläpp av växthusgas. En byggvolym motsvarande ett nytt Paris byggs globalt var femte dag. Enligt Naturvårdsverket står den svenska bygg- och fastighetssektorn för en dryg femtedel av Sveriges totala utsläpp av

växthusgaser, sett ur ett livscykelperspektiv. Forskningen är glasklar – en radikal omställning av bygg- och fastighetsbranschen är en förutsättning för att klimatmålen ska uppnås. Enligt UNEP:s rapport *Building Materials and the Climate: Constructing a New Future* (2023) innebär det sammanfattat:

- att det befintliga fastighetsbeståndet betraktas som en koldioxidresurs som ska återbrukas i så hög utsträckning som det bara är möjligt

- att byggmaterial, stommar, installationer etc. tas om hand om återbrukas

- att rivning av funktionsdugliga byggnader betraktas som en sista åtgärd när alla andra alternativ är uttömda

- att nya byggnader som uppförs är av hög kvalitet så att de kan användas länge och byggas för maximal flexibilitet i syfte att underlätta framtida transformationer.

De simhallar som byggs idag har en beräknad livstid på 50 år. Romarrikets mest kända och välbesökta badhus, Caracallas termer, välkomnade badare i över 300 år. Den 10 000 kvadratmeter stora anläggningen innehöll frigidarium (kallbad), tepidarium (medel tempererat rum), caldarium (varmrum), två palaestrae (gymnastikhallar), restauranger, butiker, ett bibliotek och en stor trädgård. Badet tog emot mellan 6–8000 besökare per dag. Det är så klart oerhört mycket som skiljer ett romerskt badhus uppfört mellan åren 211–16 e.Kr från en svensk simhall uppförd under 2020-talet. Det är som att jämföra äpplen med päron. Men låt oss använda det som ett slags enmeterssvikt för tanken och ställa oss frågan hur det kommer sig att vi idag, nästan 2000 år senare, under brinnande klimatkris, accepterar att vi bygger simhallar som förväntas ha en hållbarhet på endast 50 år, utan att egentligen fråga oss om det är rimligt eller om det går att göra bättre? Särskilt med tanke på att den korta livscykeln innebär att Sveriges kommuner inom bara några decennier åter ska gå igenom det man nu står inför med allt vad de innebär ekonomiskt, socialt och klimatmässigt.

Om vi ska klara klimatmålen måste vi bli mer varsamma med vad och hur vi bygger. Det

gäller inte minst offentliga byggnader, i synnerhet de komplexa, kostsamma, energikrävande simhallarna. Dagens badhus behöver byggas för att kunna användas i många generationer. De måste underhållas och tas mycket väl omhand, kunna renoveras och förändras i takt med tiden. Framför allt behöver de vara rimliga i ambition och storlek. Vår tids slit- och släng attityd till det redan byggda måste förändras. En byggnad som inte längre tjänar sitt syfte måste ses som en material- och koldioxidresurs, ges ny funktion och fortsätta tjäna sitt lokalsamhälle.

Det centralt placerade Walkesborgsbadet i Uddevalla invigdes 1975. Det hade en total yta på 2 800 kvadratmeter och kostade kommunen nio miljoner kronor att bygga. Enligt en artikel i Bohuslänningen motsvarar det ungefär 55 miljoner i dagens penningvärde. Idag bor det ungefär lika många människor i Uddeval-

la som det gjorde 1975, runt 35 000 personer. Rimnersbadet, det nya badhus som ersatt det nu uttjänta Walkesborgsbadet, är nästan dubbelt så stort, cirka 5 400 kvm. Det öppnade 2024 och är placerat vid fotbollsarenan Rimnersvallen, vägg i vägg med en multisportarena två kilometer utanför Uddevalla centrum och kostade cirka 400 miljoner kronor att bygga. Rimnersbadet innehåller en 50-meters bassäng med 10 banor, bassäng för simundervisning, SM-standard för 25-meterstävlingar gällande krav på publikkapacitet, barnbassäng och hoppbassäng med hopptorn integrerad i 50-metersbassängen. Kommunens beslut att bygga nytt och större, snarare än att renovera och eventuellt bygga ut, gjordes med argument kopplade till demografiska prognoser om befolkningstillväxt och en generell framtida expansiv utveckling samt en önskan från simklubben att kunna stå som arrangör för simtävlingar. Peab anlätades som totalentreprenör i ett så kallat partneringavtal. Badkonsultbolaget We Group anlätades för att arbeta med projekteringen. Projektet var omdebatterat och processen utdragen. Bohuslänningen har kontinuerligt rapporterat om alla turer som startade 2007 med en beställning av en utredning från kommunen och slutade med invigning 17 år senare.

Varje kommuns simhallsprojekt är unik, men flera skeden i Uddevalla känns igen från andra kommuner, så som att de nya simhallarna blir större än de som de ersätter, att projekten är kostsamma och att processen går över flera mandatperioder.

Ju större simhall, desto högre byggkostnader och mer klimatpåverkan. En större anläggning är ofta dyrare att drifta då det kräver mer personal och större underhåll, men de nya anläggningarna är å andra sidan ofta mer energieffektiva.

Hampus Levén på NCC Badhus menar att de nya simhallarna inte generellt blir större än de gamla ”men de blir rätt”. Man bygger, menar han, efter befolkningsprognoserna, vilket ”framtidssäkrar simhallarna”. Men just befolkningsprognoser kan vara ett trubbigt redskap för långsiktig utveckling av samhällsfastigheter. Se bara på den nyligen uppkomna situationen för skolfastigheter som läggs ned på grund av minskade barnkullar.

Branschen, från byggentreprenad och specialister till arkitekter och badhuskonsulter, är överens om att underhåll och drift av en simhall avgör dess hållbarhet. En välbyggd och väl underhållen simhall kan helt klart hålla längre än 50 år. Men att ta hand om en simhall kräver kunskap, kontinuitet och pengar. Ur ett klimatperspektiv är det en klok investering.

Ekonomisk hållbarhet

För att upprätthålla medborgarnas tillgång till simhallar i Sverige gör kommuner nu samtidigt mycket stora investeringar. Det innebär en finansiell påfrestning som påverkar hela samhället.

Även om regionerna ansvarar för folkhälsan spelar kommunernas kapacitet att tillhandahålla välfärd för medborgarna en betydande roll för befolkningens fysiska och psykiska välmående. Det gäller särskilt barn och unga. Enligt Folkhälsomyndigheten spelar boendemiljön och tillgången till grönområden samt möjligheten att kunna välja att gå, cykla eller åka kollektivt kortare sträckor en avgörande roll för vår hälsa. Att erbjuda säkra skolvägar, skol- och förskolegård som ger god lek och rörelse, säkra tillgången till goda utomhus- och lekmiljöer samt ge tillgång till meningsfulla fritidsaktiviteter är avgörande för barns kognitiva och fysiska utveckling och välmående. Allt detta, samt skolan, är kommunens ansvar. När kommunerna kämpar för att få sina budgetar att gå ihop och tvingas att göra tuffa prioriteringar i välfärden innebär det att folkhälsan påverkas. Preventiva åtgärder för att hindra många välfärdssjukdomar, från övervikt och diabetes till hjärt-kärlsjukdomar, demens och vissa cancerformer är avhängigt kommunernas kapacitet och förmåga att planera och bygga för att öka vardagsrörelse och utomhusvistelser hos befolkningen.

De stora investeringar och driftskostnader som simhallarna innebär är ett långsiktigt och stort ekonomiskt åtagande för respektive kommun, samtidigt är förutsättningarna för Sveriges 290 kommuner mycket olika. Hur ser en ekonomiskt hållbar simhall ut för en mindre kommun? Vad finns det för möjliga lösningar och val? Är det rimligt att varje kommun oavsett förutsättningar ska axla investeringen utan möjlighet att få någon form av finansiellt stöd av stat eller region?

Marknadens aktörer uppmärksammar problemet. Badhuskonsulten We Group lanserar till exempel nyckelfärdiga simhallar, så kallade Folkhälsobad, i tre storlekar till fast pris. Men frågan om den ekonomiskt hållbara simhallen handlar inte enbart om att kapa byggkostnader, bygga mindre och enklare anläggningar, det handlar ytterst om välfärden och det allmännas ansvar för folkhälsan. Det är kort sagt en samhällsfråga som inte enbart marknaden bör ta ansvar för att hitta svar på.

Social och kulturhistorisk hållbarhet

”Valhallabadet har ju alltid funnits och är för mig ett vackert minne av det vi idag kallar kvalitetstid. För mig är det minnen från länge sedan, då jag tillsammans med min far gjorde regelbundna besök där på lördagar. Det var stunder tillsammans med pappa, några av de få stunderna då jag fick vara med honom alldeles själv, bara han och jag.” /Insändare i samband med rivningsbeslutet av Valhallabadet i Göteborg, GP den 25 februari 2025.

Att stänga eller riva ett badhus väcker ofta starka känslor och engagemang hos medborgarna. Namnlistor, aktioner, insändare, motioner och demonstrationer för att rädda lokala simhallar från rivning vittnar om simhallens sociala värde och funktion. Detta medborgerliga engagemang liksom byggnadens kulturhistoriska värde diskuteras mindre i analyser och beräkningar som ligger till grund för kommunernas beslut att riva sina simhallar och bygga nya. Flera av folkhemets vackraste och arkitekturhistoriskt mest unika simhallar har redan försvunnit och flera är hotade. Det är ett kulturarv som går förlorat.

Simhallen som plats för minnen, välmående, gemenskap och upplevelser behöver belysas och förstås bättre och respekteras som ett betydelsefullt värde. Simhallen är kort sagt en av de mest älskade av offentliga rum. Det finns en kraft i det som inte bör underskattas utan understödjas, stärkas och vara stolt över i varje kommun.

Sammanfattande reflektioner

En verkligt hållbar simhall är robust, flexibel och går relativt enkelt att renovera, bygga om och till. Den har en bra och välfinansierad underhållsplan och kompetens att upprätthålla planen. Den är energieffektiv, har en rimlig storlek i förhållande till invånarantal i kommunen. Den är välplacerad i samhället med anslutning till gång- och cykelbanor och kollektivtrafik. Den har designats med medvetenhet om och omsorg för simhallens betydelse och funktion som mötesplats.

För att åstadkomma det behöver det offentliga som beställare och branschen som utförare ha bättre underlag, kunskap och fakta om komplexa frågor som: Vad är en rimlig storlek på en kommunal simhall? Är det bättre att bygga en stor anläggning som ska serva hela kommunen eller satsa på flera mindre, enklare anläggningar i strategiska lägen som innebär att fler enklare kan ta sig till simhallen? Hur ser kalkylen ut på långsikt – vilka material och byggtekniker ger den mest robusta och hållbara simhallen över tid? Hur kan vi få en bra hållbar kalkyl över driftskostnader?

I avsaknad av oberoende sammanställda utvärderingar av de simhallsprojekt som genomförts i svenska kommuner de senaste 10–15 åren är det offentliga som beställare utlämnade åt vägledning av konsultföretagen i badhusbranschen. Varje företag har sin respektive kunskap, erfarenhet och affär att luta sig mot

och förhålla sig till. Deras främsta målsättning är att leverera en bra produkt och tjänster till högst möjliga vinst. Det innebär inte nödvändigtvis den mest långsiktigt hållbara simhallen.

Men om svenska simhallar som uppförs under 2000-talet skulle kunna användas åtminstone en tredjedel så länge som Romarrikets innebär det inte bara minskade koldioxidutsläpp från byggskedet utan också ökad social hållbarhet och potentiellt ökad långsiktigt ekonomisk dito. För att nå dit krävs att kommuner och bransch delar en vision att skapa framtidens hållbara simhall idag och att de får hjälp och stöd att tillsammans kunna dra lärdom av det redan byggda samt att tydliga riktlinjer och förebilder finns.

Caracallas termer stängde för övrigt inte för att badet var uttjänt efter 300 år, utan för att Romarriket föll isär (på grund av bland annat inflation, krig och bristande ledarskap).

”Most days, at the pool, we are able to leave our troubles on land behind. /.../ Worriers stop worrying. Bereaved widows cease to grieve. /.../ For a brief interlude we are at home in the world. Bad moods lift, tics disappear, memories reawaken, migraines dissolve, and slowly, slowly, the chatter in our minds begins to subside as stroke after stroke, length after length, we swim. And when we are finished with our laps we hoist ourselves up out of the pool, dripping and refreshed, our equilibrium restored, ready to face another day on land.” / **Julie Otsuka, The Swimmers (2022) Penguin books LTD**

Ytterligheternas simhallar. Störst, dyrast, minst och ett renoveringsprojekt.

Varje simhallsprojekt är unikt. Generaliseringar riskerar att ge enkla svar på komplexa frågor, samtidigt som det inte går att beskriva situationen kring simhallsfrågan utan att förenkla. För att fördjupa förståelsen för utmaningarna en kommun ställs inför i simhallsfrågan beskrivs nedan process och vägval i några konkreta projekt mera i detalj. Urvalet baseras på ytterligheter snarare än det allmängiltiga i syfte att väcka diskussion och reflektion.

Mega-anläggningarna

Vad motiverar en kommun att bygga en mega-anläggning och vad blir de ekonomiska konsekvenserna på kort respektive lång sikt? Hur stor simhall behöver man i förhållande till invånarantal? Ingår en spa- och relaxavdelning och äventyrsbad med vågmaskin och vattenrutschbanor i det kommunala uppdraget? Är det klimatomåttligt hållbart att bygga mega-anläggningar?

Många kommuner i Sverige som väljer att bygga nya simhallar går upp en storlek eller två i relation till sin gamla utslitna anläggning. Ofta baseras beslutet att bygga en större på positiva befolknings- och tillväxtprognoser. Man tar höjd för att simhallen ska kunna ta emot framtidens nya och fler kommuninvånare. En annan anledning är att man väljer att stänga lokala simhallar på mindre orter eller stadsdelar i kommunen, för att bygga ett nytt stort centralbad som får tjäna ett större upptagningsområde. Ett annat vanligt argument för att bygga större är att den lokala simföreningen länge har drömt om att få möjlighet att träna och arrangera tävlingar i en 50-metersbassäng. Oavsett orsak finns det idag runt om i Sverige ett antal större simanläggningar, men ingen är så stor som Linköpings Nya Tinnerbäcksbadet. Hur kommer det sig att landets största simhall står i den femte största kommunen?

Flera simhallsprojekt som genomförts under de senaste 10–15 åren har av olika skäl blivit betydligt dyrare än budgeterat. Hur mycket får en simhall kosta en kommun? Storleken, antal kvadratmeter, är kopplad till byggkostnaderna men det är inte nödvändigtvis så att den största simhallen är den dyraste. Kirunas nya bad, Midnattssolsbadet, är hälften så stort som Linköpings, men slutnotan för badet är drygt 380 miljoner kronor högre. Simhallen har inte öppnat ännu och slutnotan inte skickad men det är redan, med 1,37 miljarder kronor fakturerade, Sveriges dyraste.

Midnattsolsbadet i Kiruna – Sveriges dyraste simhall

Kiruna kommun har 23 000 invånare. Deras nya simhall, Midnattssolsbadet, är med sina 10 700 kvadratmeter dubbelt så stor som deras gamla simhall från 1957. Badet har 14 bassänger, varav två multibassänger med höj- och sänkbar botten?, två bubblpooler, ett hopptorn, ett upplevelsebad för barnfamiljer med strömkanal och vågmaskin, en relaxavdelning med flera olika sorters bastur, däribland en så kallad aufgussbastu och ett gym. Den är 400 kvadratmeter större än Munktellbadet i Eskilstuna, som har 107 500 invånare. Munktellbadet invigdes 2016 och kostade 340 miljoner kronor att bygga. Midnattssolbadet skulle ha öppnat 2022. Nu är invigningen framflyttad till 2025. Det hade en ursprunglig budget på 360 miljoner kronor. Idag är kostnaderna uppe i 1,37 miljarder kronor. Det gör badet till Sveriges dyraste simanläggning. Delar man upp kostnaden per invånare har, enligt ett inslag i SVT den 23 mars 2025, varje Kirunabo därmed bidragit med 60 000 kronor. Då är driftskostnaderna för badet inte medräknade. Badet kommer kräva 23 heltidsanställda att drifva, jämfört med 7 i den gamla simhallen.

Enligt kommunens hemsida ska Midnattssolsbadet ge en totalupplevelse för hela familjen, främja träning och hälsa, ge möjlighet till lek, rörelse, rehabilitering och avkoppling, utveckla fler friskvårdsalternativ, stärka varumärket Kiruna och ge möjlighet till föreningsutveckling.

Badhusbygget har varit kantat av problem. Badhuskonsulten We Group som upphandlades som generalkonsult i tidigt skede, har granskats av TV4:s Kalla fakta efter skenande fakturor och cv-fusk. Kiruna kommun beställde till slut en extern granskning av hela badhusprocessen av revisionsbyrå KPMG som konstaterade att ingen enskild syndabock kunde pekats ut. Enligt en artikel i NSD (Norrländska socialdemokraten) publicerad den 13 juni 2022 kom utredarna fram till att upphandlingen följt lagen men att bristande underlag lett till fördyringar. Det fanns inga incitament att hålla nere kostnaderna i avtalet med We Group och man fann brister i underlaget till den löpande räkningen med byggbolaget Peab. Politikerna hade enligt KPMG inte involverats tillräckligt och kommunstyrelsens roll behöver enligt rapporten stärkas i samband med upphandlings- och avtalsprocesser. När det gäller genomförandet ska de extra kostnaderna även berott på yttre faktorer, som pandemin, Kirunas heta byggmarknad och att enbart Peab lade anbud att bygga badhuset.

Socialdemokraternas Mats Taaveniku konstaterar i artikeln att ”det är svidande kritik”. Mats Taaveniku tycker själv att generalkonsulten We Group brustit i ansvar, samtidigt som kommunen saknat rutiner. Avtalet mellan kommunen och We Group hävdades men projekteringen och designen av det lyxiga badet som gjorts av företaget kvarstår. NSD har i ett stort antal artiklar granskat de ekonomiska konsekvenserna av bygget för Kiruna kommun, vilket även rapporterats av TV4:s program Lokala skandaler.

Kiruna kommun har idag skulder på 2,8 miljarder kronor. Det gör Kiruna till en av de högst belånade kommunerna i Sverige. Den främsta orsaken till det är den fördyrade flytten av stadskärnan, inflationen och som lök på laxen, den otroligt dyra simhallen. I en enkät inför bygget av en ny simhall svarade Kirunaborna att de ville ha ett enkelt badhus med en pool och bastu. Men 2020 fattade den då borgerliga majoriteten i kommunen beslut om att i stället bygga ett lyxigt badpalats. Kiruna kommun inför nu hårda sparkrav som enligt TV4 bland annat innebär att mjölk plockats bort i skolor och förskolor och att man sparar in på att köpa hjärtstartare till äldreboenden. I barn- och äldreomsorgsnämndens protokoll framkommer över 40 olika sparåtgärder under den tolv månadersperiod som Kalla fakta granskade.

Sammanfattande reflektion

Kiruna simhall är unik. Många samverkande faktorer har bidragit till de skenande och astronomiska kostnaderna för badet. I detta extrema fall finns det mycket att lära för såväl det offentliga som marknaden.

Den olyckliga processen visar till exempel betydelsen av kommunens förmåga och kompetens som beställare och byggherre. Till skillnad från Linköping, som hade ett kommunalt fastighetsbolag som projektägare, lade Kiruna ut projektet helt på marknadsaktörer med vilka man dessutom skrivit ett dåligt avtal. Resultatet av en svag, undermålig beställarorganisation blir en simhall som i dagsläget inte gör någon part gott – We Groups men även Peabs varumärken är nu, med rätta, behäftade med negativ kritik.

Midnattssolbadet borde lyftas fram som ett lärande exempel om vi i framtiden vill undvika att de dåliga vägval som gjorts av samtliga aktörer upprepas. Idag finns ingen myndighet eller organisation som har till uppgift att sammanfatta lärdomarna och erfarenheterna från Sveriges dyraste simhallsprojekt och förmedla det andra. Det är en missad möjlighet till kunskapsbyggande.

Om en utvärdering görs bör man vänta tills simhallen väl öppnar, först i driftskedet kan man avgöra om anläggningen lever upp till målsättningarna. Att de stora samhällsinvesteringar som krävts för att uppföra bada kan anses som rimliga är svårt att tro men det vore bra för Kirunaborna att veta vad man i slutändan faktiskt fått för pengarna.

Nya Tinnerbäcksbadet, Linköpings kommun – Sveriges största simhall

I april 2023 öppnade Nya Tinnerbäcksbadet i Linköping. Badet byggdes av det kommunala bolaget Lejonfastigheter på uppdrag av Linköpings kommun. Anläggningen ritades av det danska arkitektkontoret 3XN, som fick uppdraget efter en arkitekttävling. Målsättningen var, enligt tävlingsunderlaget, ”att skapa en ny simhall som svarar mot framtidens behov, en simhall som uppskattas och besöks av alla Linköpingsbor. Den nya simhallen ska vara en attraktiv plats för

simsport, motion, nöje och rekreation, i en karaktärsbyggnad med berörande och uttrycksfull arkitektur.” 3XN arkitekter hade aldrig tidigare ritat en simhall.

Nya Tinnerbäcksbadet har en bruttoarea på 21 700 kvadratmeter i fyra våningar. Den är dimensionerad att kunna ta emot 3 200 besökare per dag. Badet har en 50-metersbassäng med tio banor och läktare för publik, en 25-metersbassäng med sex banor med höj- och sänkbar botten, en hoppbassäng med två en-meterssviktar, två tremeterssviktar samt trampoliner på en meter och fem meter samt läktare, en undervisningsbassäng och en rehabbassäng med höj- och sänkbar botten, ett familjebad med tre vattenrutschbanor, vågbassäng, strömmande kanaler och barnbassäng, samt bubbelpool, bastu och ångbastu, separat relaxavdelning med bubbelpool, avsvalkningsbassäng, ångbastu och två torrbastur, två solterrasser, 1 050 kvadratmeter gym och två serveringar.

Serneke bygg AB upphandlades som byggentreprenad för det komplexa och stora projektet. Företaget hade begränsad erfarenhet av att bygga bad, då man endast byggt ett, i Alingsås, tidigare. Processen från avgjord arkitekttävling till badets öppnande tog sju år. Själva uppförandet, bygget, tog tre och ett halvt år. Enligt ett reportage i P4 Östergötland som gjordes i januari 2023, några månader innan invigning, hade över 3000 personer från 300 olika företag varit inblandade i byggprocessen.

Notan för simhallen blev 990 miljoner kronor. Utöver entreprenadsumman på 820 miljoner ingick kostnader för bland annat projektering och parkering. Slutbesiktningen för entreprenaden Serneke bygg AB underkändes tre gånger. Enligt en artikel i lokaltidningen Östgöta Correspondenten, innehöll besiktningssmannens första lista över 1 500 byggfel, vid invigning återstod fortfarande 160. De ökade kostnaderna som felen orsakade ledde till en tvist mellan kommunen och Serneke som gick till skiljenämnd, men parterna förlikades. Sernekes ingångskrav för sitt arbete låg på 876 miljoner kronor – anbudssumman på 820 miljoner plus 56 miljoner i ÄTA-arbeten, det vill säga ändringar, tillägg och avgående arbeten som tillkommit under byggprocessen. Förlikningssumman landade på 800 miljoner kronor.

2025 gick Serneke i konkurs, då kvarstod ett antal byggfel, vilka kommunen nu får åtgärda själva.

Enligt Hans Mayer, sakkunnig i frågor kring simhallar och idrottsanläggningar på Linköpings kommun, som har arbetat i hela bygg- och planeringsprocessen, är kommunen med undantag för krånglet i byggprocessen och gnisslet i samarbetet med Serneke nöjda med den nya simhallen.

Nya Tinnerbäcksbadet ersatte två kommunala bad: Linköpings simhall, som öppnade 1965 och Ljungsbro simhall, som byggdes på 1970-talet. Linköpings simhall hade byggts ut i omgångar, bland annat tillkom ett populärt äventyrsbad med vågmaskin och rutschbanor 1987. Baden var mycket välbesökta, sammanlagt lockade de årligen runt 460 000 besökare.

I de inledande diskussionerna kring ett nytt bad fanns, enligt Hans Mayer, planer att bygga flera mindre, lokala bad i kommunen. Ett tungt vägande skäl för politiken att i stället satsa på ett centralt beläget större bad var ökad integration. Den gamla simhallen var kommunens mest besökta anläggning. Simhallen och dess aktiviteter lockade besökare i alla åldrar, oavsett kön eller social tillhörighet. Den var en mötesplats för alla i Linköping. Om man i stället byggde flera mindre, lokala simhallar i olika stadsdelar ansåg politikerna, enligt Mayer, att den integrerande effekten som ett centralbad kan ha riskerade att utebli. Ett annat tungt vägande skäl var att kostnaderna för att bygga och driva fler mindre anläggningar beräknades bli högre.

Linköping har en stolt simtradition. Linköpings allmänna simsällskap (LASS) bildades 1824, vilket gör den till Sveriges näst äldsta simförening. LASS var, enligt Mayer, en viktig samverkanspart i planeringen av det nya badet. Nya Tinnerbäcksbadet är idag Linköpings kommuns huvudanläggning för simsport. Inför föreningens hundraårsjubileum 2024 beslutade Svenska Simförbundet, tack vare den nya anläggningens kapacitet med en 50-metersbassäng och en väl tilltagen läktare, att tilldela Linköping SM i simning.

Enligt Hans Mayer har den nya simhallen, två år efter öppnandet, runt 550 000 besök per år. Målet är att nå 600 000, i en kommun som har lite mer än 168 000 invånare. En tredjedel av badgästerna är föreningsaktiva och två tredjedelar består av allmänheten.

Anläggningen är dimensionerad för att kunna fungera när belastningen är som högst – vid besökstoppar som kvällar, helger och lov. Upplevelsebadet är lite mindre än i den gamla simhallen, och ofta väldigt välbesökt och därmed trångt, vilket besökare klagat över.

Huvudargumentet för att bygga en spa- och relaxavdelning var att skapa ett brett utbud och locka nya målgrupper till simhallen. Relaxen har hittills haft relativt få besökare. Konkurrenten för spa är stor i kommunen, då det finns flera privata alternativ.

Om man räknar bort kapitalkostnaderna och kostnaderna för den tekniska förvaltningen går simhallen, enligt Mayer, plus minus noll. Intäkterna var 2024 35 miljoner kronor. 80 procent av intäkterna går till företaget Medley som på kommunens uppdrag sköter driften av anläggningen.

Linköpings kommun har, enligt kommunens övergripande styrdokument *Budget för 2022 med plan för 2023–2027*, inte tidigare haft några lån men när simhallen började byggas i januari 2020 tog man lån för att finansiera investeringar upp till 1 200 miljoner kronor (varav 990 miljoner kronor för simhallen), vilket motsvarar 7 300 kr/invånare. Låneramen innebär att låneskulden per invånare ökar från noll i bokslut 2019 till 11 200 kronor per invånare 2027.

Entrépriserna till simhallen har höjts från 105 till 125 kronor för vuxna och ett familjekort från 280 till 370 kronor.

Sammanfattande reflektioner

Ett så stort och komplext projekt som Nya Tinnerbäcksbadet innebär en enorm resursmässig påfrestning för en kommun. Det kommunala fastighetsbolaget Lejonfastigheter har axlat ett stort ansvar som byggherre, inte minst med tanke på att såväl byggentreprenad som arkitekter varit ganska oerfarna. Under de omständigheterna, med det höga antalet underentreprenörer, är det ett gott betyg att budgeten har hållit.

Valet att bygga ett stort centralbad i kommunen med argumentet att det bidrar till integration är intressant. Det är inte ett argument som framförs ofta i samband med kommunala badhusutredningar. Det vittnar om en hög tilltro till simhallen som mötesplats och social utjämning. Erik Hanssons forskning visar att skolans geografiska närhet till simhallen är en viktig faktor för simundervisning. I princip alla skolor i Linköpings kommun måste resa till och konkurrera om tider i en och samma simhall. Om det får konsekvenser för simkunnigheten i kommunen återstår att se, men man kan konstatera att skolorna drog det kortaste strået när politiken fattade beslutet att ha ett stort kommunalt bad på bekostnad av flera små.

– Om man slår ut investeringskostnaden på antal besök årligen tycker jag att vi fått väldigt mycket för pengarna. En simhall bidrar till hälsa, välmående, gemenskap och glädje. Jag kallar det lyckoindex, säger Hans Mayer.

Så kan det säkert vara men faktum är att kostnaden för att bygga Sveriges största simhall är skattemässigt hög för kommuninvånarna. Dessutom har entrépriserna för simhallsbesök höjts rejält, vilket kan äventyra målsättningen att simhallen ska vara en mötesplats för alla och bidra till integration.

Ur ett hållbarhetsperspektiv kan man ifrågasätta behovet av att bygga en så pass stor anläggning – klimatmässigt och ekonomiskt. Hans Mayer tvivlar på att Nya Tinnerbäcksbadet kommer att hålla 50 år utan behov av omfattande renoveringar och underhåll, då slitage och korrosion tär hårt på byggnaden. Om så är fallet kommer simhallen fortsätta att vara en ekonomisk belastning på kommunen under lång tid.

Nyttjandegraden under dagtid är idag relativt låg, medan belastningen under ”toppar” är så hög att vissa klagar på att det blir trångt. Att bygga en lagom stor anläggning som ska tjäna alla i en kommun under överskådlig tid är en stor utmaning. Det är för tidigt att säga om Linköping prickat rätt.

Renovering: Fyrishovsbadet i Uppsala

Rivningsnormen är, som beskrivits i avsnittet om hållbarhet, stark i Sverige. Uppfattningen att det är mer effektivt och rationellt att riva och bygga nytt och att det är krångligt och dyrt att renovera dominerar i branschen. Trots det väljer vissa kommuner ändå det sistnämnda.

Efter år av utredningar och diskussioner i kommunfullmäktige har Uppsala

kommun landat i beslutet att renovera sin stora simanläggning Fyrishov, med målsättningen att det ska förlänga badets livslängd med minst 20 år. Det är ett stort projekt och åtagande, med en budget på 186 miljoner kronor, som startar 2025 och kommer att pågå i olika etapper fram till våren 2027. Badet kommer att kunna hålla öppet under renoveringen. Huvudargumentet för valet är att det är en ”mer hållbar lösning än att riva och bygga nytt”.

Simhallssituationen i Uppsala kommun

Jämförd med andra kommuner har Uppsala en låg badkapacitet (antal bad i relation till antal invånare). Enligt kommunens hemsida leder det till att skolorna har svårt att få tider för simundervisning och att simföreningarna saknar tillräckligt med tider för simskola och simträning. För att säkerställa att badkapaciteten utvecklas i rätt riktning beställde kommunen 2022 en utredning om nya sim- och badanläggningar. Den kom bland annat fram till att fyra nya sim- och badanläggningar skulle behöva uppföras i kommunen inom en period på 20 år.

Kommunen prioriterade att bygga en anläggning som primärt tillgodoser förenings- och elitidrottens behov. 2026 öppnar det nya Gränbybadet, en anläggning på 10 000 kvadratmeter ritad av a&d arkitekter med Cobab som byggtreprenad. Badet har en 50-meters tävlingsbassäng, en 25-metersbassäng och mindre tillgänglighetsanpassad undervisningsbassäng och en hoppbassäng. Badet får en fast läktarkapacitet på cirka 480 platser. Anläggningen kompletteras med en tränings- och tävlingsbassäng utomhus med läktarkapacitet för SM. Anläggningen har en budget på 600 miljoner kronor.

Fyrishovsbadet

1925 invigdes det första Fyrishovsbadet, en för tiden modern simstadion som ägdes av kommunen och drevs av Uppsala Simsällskap. 1959 öppnade det andra Fyrishovsbadet, då Sveriges största simstadion, ett friluftsbad med en 50-metersbassäng. I slutet av 1960-talet kompletterades badet med Fyrishallen, en anläggning med flera idrottshallar för olika sporter. 1991 invigdes Fyrishov, med ett tropiskt äventyrsbad, relaxbad och restaurang. Friluftsbassängen på 50-meter fick ett tak och simanläggningen byggdes ihop med Fyrishallen till en bad-, sport- och rekreationsanläggning. 2013 byggdes anläggningen ut ytterligare med fyra stora multihallar, som även kan användas för olika event och konserter. Utomhus finns ett sommarbad med två bassänger och en servering. I anslutning ligger Fyrishovs stugby och camping och ett område med sommaridrotter. All verksamhet har öppet året runt. Fyrishov ägs och drivs av det kommunala bolaget Uppsala arenor och fastigheter.

2022 publicerade Uppsala arenor och fastigheter AB en utredning som konstaterade att Fyrishov var i så dåligt skick att det inom fem till tre år behövde rivas. Att bygga ett nytt bad med motsvarande kapacitet uppskattades kräva en investering på runt en miljard kronor.

Men i maj 2024 gick ett plötsligt avloppsrör under 50-metersbassängen sönder. 4 000 kubikmeter vatten läckte ut. Det krävde akut åtgärdande. Man blev tvungen att tömma bassängen, vilket var ett risktagande då konsulter bedömt att den då förmodligen skulle spricka. Men bassängen som byggdes 1959 höll. Den visade sig dessutom vara i bättre skick än experterna trott, vilket motiverade renovering. Bassängen fick ett nytt modernt vattenreningssystem och ytsikt. Den bedöms nu hålla ytterligare decennier. Åtgärderna ledde till ett omtag i rivningsplanerna.

2024 beslutade kommunfullmäktige att Fyrishovsbadet ska renoveras för 186 miljoner kronor under 2025 och 2026 för att kunna fungera fram till 2045. Projektet är en viktig del av kommunens långsiktiga strategi för att säkra bad- och bassängkapaciteten i Uppsala.

Att i stället hålla Fyrishovsbadet i drift fram till 2045 medför flera fördelar, främst kopplade till ekonomi, hållbarhet och badkapacitet, enligt Erik Pelling, kommunstyrelsens ordförande (S) i ett pressmeddelande från Uppsala arenor publicerat 5 februari 2025.

– Detta är en betydligt snabbare ökning av kapaciteten jämfört med den som föreslogs i badutredningen, vilket är viktigt för simidrotten, folkhälsan och simkunnigheten i Uppsala, säger Karolin Lundström, ordförande i idrotts- och fritidsnämnden (V) i samma pressmeddelande.

Kommunstyrelsen har också tagit beslut om att genomföra en ny analys av kommunens badkapacitet där Fyrishov inkluderas. Den ska rapporteras under våren 2025.

I en artikel i Upsala Nya Tidning (UNT) som skrevs samband med läckan 2024 frågar reportern kommunstyrelsens ordförande Erik Pelling om man låtit Fyrishov förfalla i onödan. – Ja, hade vi vetat att skicket var bättre hade vi kunnat agera annorlunda. Men kan vi renovera nu så gör vi det omgående, svarar han.

Tommi Pakola är idag ansvarig för att leda den omfattande renoveringen av Fyrishov. Han säger att den ökade livslängden som projektet innebär för anläggningen är uppskattad. Det är möjligt att den kan hålla ytterligare en tid efter 2045.

Sammanfattande reflektioner

Tack vare, eller på grund av, ett sönderstat avloppsrör har Uppsala kommun fått en helt ny spelplan i simhallsfrågan. Trots utredningar och expertutlåtande gick kommunens största badhus från utdömd till tjänligt på en akut bassängttömning. Investeringsbehovet för simhallar de kommande 20 åren gick från en miljard till 200 miljoner kronor. Vad som den ena veckan sades vara omöjligt visade sig veckan efter vara fullt genomförbart.

Simhallar är komplexa byggen. Erfarenheten och kunskapen om hur man renoverar och bevarar är i branschen generellt mindre än hur man bygger nytt.

Exemplet Fyrishov ställer frågor om konsulternas kompetens att bedöma simhallarnas hållbarhet och råden som ges.

2025 finns flera renoverade simhallsprojekt att lära ifrån. Det borde, ur ett hållbarhetsperspektiv – klimatmässigt, ekonomiskt och socialt – vara angeläget att sammanställa och förmedla dessa erfarenheter till kommuner och marknad.

Simhallar i mindre kommuner – Bjurholm och Bollnäs

För Sveriges mindre kommuner är simhallsfrågan en extra stor utmaning. Kravet att tillhandahålla möjlighet för skolan att bedriva simundervisning är lika för alla kommuner. De mindre kommunernas simhallar är lika hårt slitna som alla andras. De bär också drifts- och underhållskostnader. Men förutsättningarna – skatteunderlaget och därmed investeringsmöjligheterna, beställarkompetensen och kapaciteten – i de mindre kommunernas förvaltningar skiljer sig avsevärt från de större. Risktagandet och arbetsinsatsen är högre. Det krävs därmed större mått av kreativitet, kraft och eftertänksamhet för att de ska klara uppgiften.

För att belysa situationen närmare beskrivs läget i Bollnäs och Bjurholms kommuner. Det finns mycket att lära av hur de arbetar med simhallsfrågan för andra kommuner oavsett storlek.

"Emmas simhall" – Bjurholms kommun

Bjurholms kommun är med sina 2 500 invånare Sveriges tredje minsta. Varje år görs 10 000 besök i kommunens simhall. Anläggningen ligger i samma byggnad som Folkets Hus, ett stenkast från den kommunala grundskolan. Simhallen byggdes på 1970-talet och innehåller en bassäng på 17 gånger 8,5 meter, en liten plaskdamm för de yngsta samt ett café. Simhallen används även av fritidsverksamheten.

Pia Bolin, förvaltningschef för kultur- och utbildningsnämnden tillika skolchef, ansvarig för kommunens centralkök, samt för fritids och simhall i Bjurholm, beskriver badet som en otroligt viktigt lokal mötesplats i kommunen. Generationer av barn har lärt sig att simma här, vilket skapat minnen och starka band till platsen. 100 procent av skolbarnen i årskurs sex i Bjurholms skola kan simma. Det har badmästaren och simläraren Emma Astergren sett till.

För Bjurholms kommun har simhallen, enligt Pia Bolin, alltid varit lite av en stolthet. "Storebrorkommunen" Vännäs saknar simhall, vilket gör den till lite av en statussymbol för Bjurholmsborna. Skolbarnen i Vännäs bussas till Bjurholm för att lära sig simma, vilket innebär att simhallen har en dubbel samhällsnytta. Pia Bolin anser att simhallen blir extra viktig då kommunen har ett litet utbud av fritidsaktiviteter som funkis för alla åldrar. I övrig kommunal regi finns skidspår, en isbana och en gympahall.

Trots att simhallen har tagits väl omhand under årens lopp var renoveringsbehovet efter mer än 40 års slitage akut. Badmästaren Emma Astergren hade då under flera år ägnat en del av sin arbetstid åt att fästa kakelplattor som lossnat.

Hon var också välbekant med alla trix som krävdes för att hålla de föråldrade tekniska anläggningarna – vattenrening och ventilation – igång, men tillslut gick det inte längre. 2022 stod kommunledningen inför valet att renovera eller stänga simhallen.

”Det är ju så i en liten kommun. Vi måste hjälpas åt. I slutändan har vi ju bara varandra.” / **Emma Astergren, badmästare i Bjurholms simhall.**

Badets placering i nära anslutning till grundskolan, dess stora sociala värde för medborgarna samt det faktum att själva fastigheten var i relativt gott skick var avgörande för beslutet att investera de 15 miljoner som krävdes för att kunna gjuta om bassängen, fixa avloppen, installera ett nytt ventilationssystem, ny värmeanläggning, ny vattenreningsanläggningen samt byta ytskikten.

För Bjurholm kommun är 15 miljoner en stor investering. Huvudupphandlingen gick till ett lokalt företag, som fick ta in flera underentreprenörer för att klara uppdraget. Pia Bolin understryker betydelsen av entreprenadens lokala anknytning och engagemang. Det bidrog till att renovering och drift har lösningar som passar en glesbygds kommun, vilket bland annat innebär att badmästar-Emma kan sköta teknik och underhåll på ett enkelt sätt.

I en liten kommun som Bjurholm är alla i den kommunala förvaltningen generalister snarare än specialister. Inför den omfattande renoveringen behövde kommunen beställarstöd, råd och hjälp. Att ta in dyra konsulttjänster fanns det inte utrymme för. Badmästare Emma och den kommunala fastighetsförvaltaren gjorde sin egen research och ett antal studiebesök hos andra kommuner för att bygga kunskap och få värdefulla tips.

För politiken i Bjurholm var det viktigt att simhallen även efter renoveringen var tillgänglig med låga entréavgifter och att simundervisningen skulle gå att bedriva med samma goda resultat. Man har lyckats med samtliga föresatser. Entrépriset till badet är 60 kronor för vuxna, 30 för barn och den populära vattenträningen kostar 70 respektive 50 kronor.

Kommunen driftar simhallen själva med två anställda. Badmästaren Emma, är ansvarig för anläggningen, hon är simlärare, håller i vattengymnastiken, fungerar som vaktmästare, tekniker och är chef med budget och personalansvar” Emma säger själv att det roligaste med hennes arbete är variationen och att se barnen utvecklas i sin simning. Hon beskriver stämningen i simhallen som familjär. Emmas ambition är att alla ska känna sig sedda och trygga i simhallen. Många äldre samåker från byarna till simhallen regelbundet. Gemenskapen är betydelsefull, enligt Emma.

Bassängens storlek fungerar väl för behoven i Bjurholms kommun. Emma och hennes kollega arrangerar lov- och familjeverksamhet med tillfälliga lekredskap – man har en flyttbar större rutschbana och en nedsänkbar klättervägg samt bollmål och hinderbana.

Pia Bolins råd till andra mindre kommuner som står inför liknande utmaningar med sin simhall är att inte lockas att tänka stort. Hon menar att det måste finnas ett basic-koncept som små kommuner har råd att bygga och drifva. Det behöver inte vara jättedyrt att äga och driva en simhall, det finns, menar Pia, så otroligt mycket man kan göra även i den lilla simhallen.

– Fokusera på tillgänglighet med låga entrépriser och aktiviteter för alla åldrar samt att tillhandahålla bra simundervisning. Den smartaste samordningseffekten får man om man kan lägga simhallen i nära anslutning till en skola, enligt Pia.

För Pia Bolin är det viktigt att understryka att man inte enbart bör prata om simhallen i termer av ekonomisk lönsamhet. Man måste kunna leverera en service till medborgarna och säkra att man som kommun klarar att tillhandahålla en jämlik och god simundervisning till alla elever. Det är det som är det kommunala kärnuppdraget.

Bollnäs kommun – tre badhus från 1970-talet

Bollnäs kommun ligger i Gävleborgs län och har 26 414 invånare. Kommunen har tre simhallar som alla byggdes mellan 1968–1971 i Bollnäs, Arbrå respektive Kilafors.

Bollnäs simhall är kommunens största, med två kaklade simbassänger, en 25-metersbassäng med sex banor och en undervisningsbassäng på tolv gånger sex meter. 25-metersbassängen har en enmeters- och en tremeterssvikt. I källarplanet finns en bubbelpool med plats för åtta personer. Vattenreningsanläggningen är gemensam för sim- och undervisningsbassängen vilket medför att de håller samma vattentemperatur. Fram till år 2020 fanns en separat barnpool i plast. Den togs bort år 2020 på grund av brister i vattenreningen.

Simhallen i Arbrå innehåller två bassänger, runt 17 gånger 8,5 meter respektive en på 7 gånger 4,5 meter. Anläggningen genomgick en större renovering 2019–2020 då nya stålbasängar installerades och ytskikt samt vissa tekniska installationer byttes ut. Renoveringen kostade 20 miljoner kronor. Den förmodade livslängden på simhallen har därigenom förlängts med cirka 20 år.

Simhallen i Kilafors har en kaklad bassäng på tolv och en halv gånger sex meter avsedd för varmbad. Badet har haft både bubbel- och varmpool i plast, inom- och utomhus samt en mindre barnplaskpool. Simhallen stängdes 2021 bland annat på grund av en vattenreningsanläggning som inte levde upp till dagens krav. Bastun är dock fortfarande öppen för allmänheten. Kommunen har projekterat för en renovering, som har stoppats på grund av ökade byggkostnader samt för att invänta utredningen kring Bollnäs simhalls framtid.

Bollnäs simhall är idag i stort behov av renovering och anpassning till dagens krav på tillgänglighet och arbetsmiljö. Vid de statusbesiktningar av simhallen som genomförts konstaterades det att samtliga tekniska installationer var ut-

tjänsta och behövde bytas ut. Byggnadskonstruktionen är i behov av omfattande reparationer. Ytskikten i bassängerna måste bytas ut helt. Sedan början av 2000-talet har antalet besök i simhallen mer än halverats.

Baddarna är en grupp motionärer som nyttjar simhallen lördagsmorgnar. De har hållit i gång sedan byggåret 1970. / Bollnäs kommun badhusutredning 2024

2024 beställde kommunen en utredning om Bollnäs simhall, som genomfördes av Sweco. Syftet var att utreda om renovering eller nybyggnation var bästa lösningen samt inventera och sammanställa sim- och badbehovet inom kommunen, utreda verksamhetens och simhallens förutsättningar och föreslå en långsiktig ekonomisk och hållbar lösning för framtidens simhall i centrala Bollnäs. För att bedöma kommunens framtida behov har det genomförts intervjuer med utvalda referensgrupper. Även en medborgarenkät har skickats ut digitalt via kommunens webbplats.

En analys av befolkningsutvecklingen har genomförts liksom en omvärldspaning för att kartlägga statusen på simhallarna i angränsande kommuner. Detta i syfte att få en bild av hur tillgängligheten i andra kommuner kan se ut under de närmaste åren. Fyra olika alternativa lösningar för Bollnäs simhalls framtid presenteras i rapporten: renovera den befintliga simhallen; renovera och bygga ut; riva simhallen och bygga ny på samma plats och riva och bygga nytt på en annan tomt.

Kommunfullmäktige har beslutat att gå vidare med det sista alternativet.

Enligt Anna Hammarström, fritidschef i Bollnäs kommun, har politiken beslutat att inte sätta en prislapp på den nya simhallen ännu. De vill i detta skede ha en behovsstyrd snarare än kostnadsstyrd process. Anna lyfter betydelsen av samverkan mellan berörda förvaltningar inom kommunen och vikten av att skapa samsyn kring projektet. Ett annat mål för Bollnäs kommun är att skapa en långsiktigt hållbar simhall som kan fungera som en mötesplats i långt mer än 50 år – helst dubbelt så länge.

En annan viktig aspekt är den regionala samordningen. 2021 gjorde Bollnäs kommun en översikt av simhallarna i Gävleborgs län. Syftet var att få en samlad bild av tillgången till simhallar. Enligt rapporten finns 17 simhallar i länet. Merparten byggdes omkring 1970. Översikten är ett stöd i Bollnäs planering av badkapaciteten och tillgängligheten till simhallar för kommuninvånare och skolor.

Anna Hammarström menar att det behövs ett gemensamt regionalt tänk kring simhallsfrågorna för att öka möjligheterna till samverkan och hitta synergier. Här finns outnyttjade samordningsvinster. Kartläggningen visar att Bollnäs ligger bra placerat i regionen, i nära anslutning till kollektivtrafik och vägnät, vilket skulle kunna ge en ny simhall i Bollnäs potential att bli ett attraktivt bad för hela regionen.

Det totala ekonomiska resultatet för Bollnäs kommun 2023 blev ett underskott

på 41 miljoner kronor. Kommunen har fortsatt stora investeringar som inte kan finansieras med enbart egna medel. Därför lånade Bollnäs 200 miljoner kronor även 2023 vilket gör att kommunens låneskuld för långsiktiga investeringar nu uppgår till 500 miljoner kronor. Hur det kommer att påverka välfärden i Bollnäs återstår att se.

Sammanfattande reflektioner

I Bjurholm och Bollnäs skattar kommundienstemännen simhallens sociala värden högt. I dessa mindre kommuner blir simhallens funktion som mötesplats tydlig. Gemenskaperna och minnena som knyts till badet kittar samhällena samman. I Bjurholm är det tydligt att eldsjälén, badmästaren Emma Astergren, skapar en välkomnande och tillgänglig simhall för alla i kommunen, inte minst skolbarnen och äldre. Trots att simhallarna är små med bassänger mindre än 25-meter verkar de fylla sin funktion som mötesplats och ge skolorna möjlighet att bedriva simundervisning.

De mindre simhallar som byggdes i Bjurholms kommun och Arbros simhall i Bollnäs kommun på 1970-talet är inga märkesbyggnader, men de är tillräckligt robusta och väl underhållna för att renoveringar ska vara möjliga och anses lönsamma. De är centralt placerade, nära skolor och annan service. Det är ett gott betyg för 70-talets kommunala planering och investering i mindre tätbefolkade delar av Sverige, som tjänar oss väl än idag.

Här finns viktiga erfarenheter och kunskap som borde delas med andra kommuner, även de större. Att bygga en mindre simhall innebär inte att man inte kan uppfylla kärnuppgiften att tillhandahålla plats för simundervisning och rehabilitering. På köpet får man en viktig mötesplats som stärker folkhälsan. Om man bygger en anläggning av hög kvalitet och har en budget för underhåll, kan den tjäna samhället i många generationer och stå betydligt längre än 50 år. Det är ett i alla avseenden hållbart alternativ.

Bollnäs kommuns kartläggning över simhallar i regionen i syfte att öka samverkan och samordna badkapaciteten är föredömlig. Det är ett konkret exempel på hur en nationell kartläggning skulle vara ett verktyg för att åstadkomma synergier och dela på ansvar för simhallar.

En mer djupgående och nationell undersökning av förutsättningar, utmaningar och lösningar i simhallsfrågan i mindre kommuner skulle kunna skapa erfarenhetsutbyte och ökad kunskap för såväl bransch som offentlig sektor.

Det skulle även kunna definiera eventuella former av stöd som de mindre kommunerna behöver för att tillgången till en simhall ska vara jämlik för alla medborgare och att simkunnigheten säkras i hela landet.

Slutsatser och policyrekommendationer

Simhallen är och har alltid varit en kommunal angelägenhet. Men svenskarnas simkunnighet, vattenvana, simidrotternas verksamhet och folkhälsan är ett ansvar som rör hela samhället och därmed staten. Att varje enskild kommun idag står relativt ensam med den komplexa simhallsfrågan är på många sätt olyckligt och mycket kostsamt. Miljarder kronor av kommunala skattemedel läggs på simhallsprojekt som inte utvärderas och samordnas regionalt eller nationellt. Hur bygger vi framtidens hållbara simhall? Är investeringarna rimliga i relation till resultatet? Vad gör vi med de uttjänta baden som de nya ersätter?

De flesta kommuner äger i bästa fall en eller några simhallar. De beställer och bygger sällan nya simanläggningar, vilket innebär att erfarenhet och kunskap om den komplexa simhallsfrågan ofta saknas i förvaltningarna. Det är tydligt att det behövs expertstöd, strategisk samordning och kunskapsutveckling i ämnet. Det är avgörande för utvecklingen av den generation av svenska simhallar som nu byggs. Kommunens kompetens och ekonomiska förutsättningar som beställare påverkar marknadens möjligheter att leverera en simhall av riktigt hög kvalitet. Det skapar frustration i en badhusbransch som idag, i många projekt, arbetar med att både stödja och rådgå kommunerna i beställarskedet och leder hela den komplexa byggprocessen samt i vissa fall även sköter driften av den färdiga simhallen.

Staten har inte utrett simhallsfrågan sedan 1954 då *Statens folkbadsutredning* lade fram betänkandet *Friluftsbad, simhallar, bastur. Simundervisning och simlärarutbildning* (SOU 1954:25). Utmaningarna som utredarna lyfte då är slående lika dagens och lösningarna som föreslås känns fortfarande, 70 år senare, relevanta. Utredningen visar tydligt att staten har en viktig roll att spela för utvecklingen av simhallen.

Utredningen tog ett brett grepp om frågorna, kartlade nationens alla utom- och inomhusbad, gav handfasta rekommendationer till allt från simundervisning till hur kommunerna ska beställa och bäst bygga simhallar. Simhallarnas praktiska nytta och funktioner – samhällskontraktet om man så vill – är tydligt formulerat. Simkunnighet och vattenvana lyfts fram som huvudargument för att bygga inomhusbassänger. Man slår fast att simundervisning ska bedrivas i skolan, så att det kommer alla barn till del. Skolan framhålls därför som simhallens primära målgrupp. Skolan var då ett statligt ansvar och man föreslår därför upprättandet av en statlig fond i syfte att stödja kommunerna ekonomiskt i uppförandet av så kallade skolbad. Man skriver till exempel: ”Då gränsen mellan

en badanläggnings skolnytta och allmänt kommunala nytta kan vara flytande finner utredningen det lämpligt att föreslå att statsbidrag till skolbad ska utgå för den del av kostnaden som beräknas belöpa en anläggning med en högst 12,5 m lång simbassäng och endast byggd för en meters svikt.”

Även på 1950-talet hade särskilt mindre kommuner svårt att finansiera uppförande av simhallar. Också här föreslår utredningen? att staten ska ta ansvar: ”En utredning /.../ bör pröva möjligheterna att genom statligt stöd främja kommuners och enskilda sammanslutningars intresse för att i första hand skapa bättre badmöjligheter på landsbygden och mindre tätorter, som icke själva ha tillräckliga ekonomiska resurser för att realisera ett sådant program.”

Man förordade att så kallade tipspengar (motsvarande dagens Svenska Spel) skulle användas för att stödja byggandet av tränings- och tävlingsbassänger för simföreningar, så kallade räjongbad (regionbad). De flesta av folkhemsbaden byggdes under 50-, 60- och 70-talen med stöd av sådana medel. ”Räjongbaden ska vara avsedda för att invånarna i ett större upptagningsområde skall kunna idka mer kvalificerad simsport, avlägga simprov etc. De bör vara belägna i relativt stora, välbelägna tätorter. Som huvudman bör stå landsting, kommunalförbund. Upprättande av räjongbad bör underlättas genom införandet av särskilda statsbidrag och eventuellt genom ökad avsättning till tipsmedelsfonderna.”

Idag har Sveriges kommuner inget motsvarande underlag att luta sig emot. Även om staten

inte följde råden i *Folkbadsutredningen* på 1950-talet utgjorde den ett viktigt kunskapsunderlag som på olika sätt kunde bidra till utvecklingen av simhallarna. Statens kapitulation i simhallsfrågan fortsätter, vilket märks på många sätt. Skolornas förutsättningar att bedriva simundervisning är av Skolverket och forskare konstaterat ojämlik. Alla barn lär sig helt enkelt inte längre att simma i skolan. Simidrotten hävdar att bristen på tillgång till tävlings- och träningsbassänger särskilt i storstäderna begränsar verksamhetens utveckling.

Utan data och nationell kartläggning är det svårt att bedöma om alla medborgare har jämlik tillgång till en simhall. Det är svårt att samverka kring strategiska placeringar av anläggningar som kan nyttjas över kommungränser. Samordningsvinster och potentiella synergieffekter uteblir därmed.

Det enda beställarstöd som finns att tillgå för kommunerna är SKR:s *Badhus. Strategiska frågor och ställningstagande* (2015). Den har varken utvärderats eller uppdaterats. Enligt SKR:s ansvariga för anläggningsfrågor, Nils-Olof Zethrin, är kommunerna välkomna att vända sig till honom med frågor om erfarenhetsutbyte. Han har både omvärldskoll och ett extensivt nätverk när det gäller simhallar, säger han. I samtal med kommunala tjänstemän som gjorts i arbetet med den här rapporten framgår att de själva gör studiebesök i nybyggda simhallar och utbyter erfarenheter kommuner emellan. Det visar att behov av erfarenhets- och kunskapsutbyte finns.

I SKR:s *Anläggningsrapport* (2019) framhålls ”behov av nytänkande, innovation och kunskapsutveckling samt ett statligt engagemang inom anläggningsområdet för att främja en utveckling av simhallar som bidrar till att nå bredare grupper i enlighet med lokala politiska mål”. Oberoende forskning om frågor relaterade till framtidens hållbara simhall bedrivs i en mycket blygsam skala i Sverige. Utvecklingen av tekniska system för vattenrening, uppvärmning, ventilation etc. drivs främst inom ramen av marknadens produktutveckling.

Våra nordiska grannländer, särskilt Danmark, bedriver såväl statligt finansierad forskning som strategisk utveckling av simhallen.

Diskussionen om utvecklingen av framtidens hållbara simhall drivs idag primärt av marknaden som pratar om ”att framtidssäkra simhallen” i relation till demografi och drift. Oberoende forskning och diskussion om hur man bygger en miljömässigt hållbar simhall i relation till byggsektorns utsläppsmål och uttag av jungfruliga byggmaterial saknas liksom vad som är ekonomiskt och socialt hållbart.

Att se över möjligheten att ge ekonomiskt stöd, särskilt till mindre kommuner, kan minska risken att beställningen blir alltför kostnadsstyrd. Investeringsramen för en ny simhall bör styras av strategiskt och långsiktigt hållbara prioriteringar snarare än kortsiktiga målgruppsanpassningar och kostnadsdrivande kringaktiviteter.

Det är intressant att notera att det till just simhallsprojekten finns stora kommunala investeringsmöjligheter som inte är möjliga för annan välfärd. Detta trots att en simhall aldrig är en lönsam affär för kommunen. Intäkterna från entréavgifter och uthyrning täcker i bästa fall kostnaderna för driften men aldrig kapitalkostnaderna. En simhall är uppenbarligen välfärd som får kosta.

För varje projekt som byggbolag, arkitekter, specialister och andra konsulter planerar och bygger växer marknadens kompetens och erfarenhet. I rollen som beställare möter den ofta (i relation till simhallen) oerfarna kommunen en mycket erfaren grupp marknadsaktörer. Konsulter och entreprenader är idag delaktiga och aktiva i alla led av processen från vision till färdig simhall och i vissa fall vidare i driftskedet. I brist på en tydlig vision om simhallens samhällsroll definierar till exempel varje enskild kommun ”sin” nya simhalls funktioner i samråd med badhuskonsulter. Det betyder inte att simhallen därmed blir bättre eller sämre, billigare eller dyrare. Det finns ingen utvärdering gjord av de simhallar som byggts under de senaste 15 åren, så ingen vet. Det vi kan konstatera är; att de skiljer sig i storlek, placering i staden, arkitektoniskt och designmässigt jämfört med de som byggdes under rekordåren; att de är bättre tillgänglighetsanpassade, med nya mer energieffektiva teknikanläggningar samt att ett flertal simhallsprojekt har kantats av problem med spräckta budgetar, byggfel och konflikter mellan beställare och entreprenad.

Statens folkbadsutredning konstaterar 1954 i sin sammanfattning att ”behovet

av ett organ som kan biträda de kommunala myndigheterna med råd och anvisningar i badärenden /.../har befunnits synnerligen stort”. Det är ett behov som kvarstår än idag.

Policyrekommendationer

Genomför en statlig offentlig simhallsutredning

Bara de stora samhällsinvesteringar som nu görs i simhallar borde motivera en statlig offentlig utredning av de komplexa simhallsfrågorna. Använd SOU 1954:24 som inspiration för direktiven. Låt det övergripande målet vara att undersöka kommunernas behov av stöd (kunskapsmässigt och finansiellt). Det är även angeläget att tydligt definiera simhallens samhällsroll och ge tydliga riktlinjer för vad det kommunala uppdraget består i, i syfte att stödja kommunpolitiker i sitt uppdrag. I uppdraget bör även en genomlysning av genomförda simhallsprojekt de senaste 15 åren ingå i syfte att utvärdera byggprocesser, kvalitet och arkitektur i det som har byggts. Kostnads kalkyler, budgetar, upphandlingar, garantier och avtal bör också granskas i syfte att öka kunskap och bygga erfarenheter i bransch och offentlig sektor.

Tillsätt en simhallskommissionär

Sverige behöver en koordinerande, samordnande expertfunktion som har till uppgift att bygga kunskap, stödja kommunernas beställarkompetens, utvärdera och granska badhusbranschen och ha en löpande dialog med simidrotten och Skolverket. Målsättningen med uppdraget skulle vara att säkra simkunnigheten, bidra till folkhälsa och säkerställa att Sverige bygger ekonomiskt och klimatomåligt hållbara anläggningar av god arkitektonisk kvalitet med maximal livslängd som fungerar som mötesplatser i sitt lokalsamhälle.

Genomför en nationell kartläggning av simhallarna

Ge i uppdrag åt Boverket eller annan myndighet att genomföra en nationell kartläggning av simhallarna i syfte att skapa en överblick och planeringsverktyg så att ökat samarbete och samordning mellan kommunerna i uppförandet av simhallar blir möjligt. Kartläggningen behöver regelbundet följas upp och uppdateras för att fungera som ett effektivt verktyg i kommunal och regional planering.

Uppdra åt Riksidrottsförbundet att i dialog med Svensk Simidrott analysera och förtydliga behoven av tränings- och tävlingsanläggningar

I rapporten ska kreativa och konstruktiva lösningar på samordning och finansiellt stöd till kommunerna ingå.

Gör en snabbutredning om konsekvenser av nedläggning och avsaknad av kommunala simhallar

För att säkra att skolorna kan bedriva simundervisning för att upprätthålla simkunnighet i Sverige behöver vi förstå konsekvenserna av att inte ha tillgång till en kommunal simhall. En handlingsplan bör upprättas för att stödja kommuner som inte har eller tvingas lägga ned sina simhallar.

Källförteckning

Rapporten i korthet, Simhallen vid ett vägsäl

Bengtsson, Staffan. *Rädda Valhalla – folkhemsbadet* (film). Föreningen Fasad 2025 (intervju med Higab).

Bergström, Ebba. *Badprotest för Valhallas framtid*. Göteborgs-Posten. (GP) 2025-04-12.

Friluftsbad, simhallar, bastur. Simundervisning och simlärarutbildning. Statens Folkbadsutredning (SOU 1954:25)

Herold, Lisa. *Striden om det anrika badhuset splittrar Göteborg*. Dagens Nyheter (DN) 2025-04-08
Nytt steg mot en arenalösning, Higab webbsida. Publicerat 22-04-29.

Pleijel, Karin och Svensson, Stina. *Oförsvarligt att riva Valhallabadet*. Debattartikel. Göteborgs-posten (GP) 2024-06-14.

Yrkande angående Göteborgs förslag 13081 för beslut – Bevara Valhallabadet. Kommunstyrelsen Göteborgs Stad. Ärendenummer SLK-2024-00775.

Inledning. Syfte och metod.

Badhus. Strategiska frågor och ställningstagande. Rapport. Sveriges kommuner och regioner. SKR (2015). <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/badhusstrategiskafragorochstallningstaganden.64648.html>

Engström, Fredrik. *Kallsup för 40 miljarder*. Fastighetsvärlden 2016-06-20. <https://www.fastighetsvarlden.se/notiser/kallsup-40-miljarder/>

Europa Nostra. *Valhallabadet ett av EUs sju mest hotade kulturarv*. (2025)
<https://7mostendangered.eu/>

Kommunernas badhusnota: 40 miljarder. Dagens samhälle. 2021-02-18. <https://www.dagens-samhalle.se/samhalle-och-valfard/stadsbyggnad/kommunernas-badhusnota-40-miljarder/>

Nytt centralbad med idrottsanläggningar. Göteborg stads webbplats. <https://goteborg.se/wps/portal/start/goteborg-vaxer/hitta-projekt/stadsomrade-centrum/evenemangsomradet-garda-nytt-centralbad-med-sporthallar>

Otter, Patrik. *Taket föll ned i bassängen*, Säfte-Tidningen 2015-05-28.

Taket rasade ned i bassängen – nu ska Säfte få en ny. SVT 2017-03-29.

Säfte kommun Budgetunderskott 2024. Kommunens webbplats. Nyhetsarkiv 2024-10-14.

Den svenska simhallen – utveckling och nuläge

Anläggningsrapport. Sveriges Kommuner och Region (SKR) (2019). <https://rapporter.skr.se/anlaggningsrapporten-2019---idrott-och-fritid.html>

Det här är Svensk Simidrott. (2023) <https://issuu.com/annahammar/docs/dettaarsvensksimidrott>

Hejdelind, Veronica. *Simhallen speglar samhället*. (Martin Rörby citerad). Tidskriften Arkitektur 2021:4 <https://arkitektur.se/reportage/simhallen-speglar-samhallet/>

Klinenberg, Eric. *Palaces for the people*. Broadway books (2018).

Lerulf, Philip. *Badhusboom! – Slarv och slöseri när kommunerna bygger nytt för miljarder* (Timbro 2012).

Säverman, Ove, *Äventyrens förlovade bad: doppareddagar med vågmaskiner, vattenfall och rutschbanor*. Dagens Nyheter, 1992-12-27

Ägardirektiv Liseberg AB. Stadsledningskontoret. Göteborgs Stad. [https://www5.goteborg.se/prod/Stadsledningskontoret/LIS/Verksamhetshandbok/Forfattn.nsf//C9BF6FC294B8E-CE3C1257ADB0048836E/\\$File/C12574360024D6C7WEBVCWS233.pdf?OpenElement](https://www5.goteborg.se/prod/Stadsledningskontoret/LIS/Verksamhetshandbok/Forfattn.nsf//C9BF6FC294B8E-CE3C1257ADB0048836E/$File/C12574360024D6C7WEBVCWS233.pdf?OpenElement)

Östlund, Annelie. *Peab på djupt vatten*. SvD 2011-06-27. <https://www.svd.se/a/d75623e7-0fa3-3f6f-8f71-2545a0600801/peab-pa-djupt-vatten-i-vasteras>

Simhallens samhällsroll och funktion

Hansson, Erik. *Varje timme i bassängen räknas. Idrottslärares erfarenheter av simundervisning i svensk grundskola* Sociologisk Forskning 61(2):145-69 (2024) https://www.researchgate.net/publication/382130210_Varje_timme_i_bassangen_raknas_Idrottslarares_erfarenheter_av_simundervisning_i_svensk_grundskola

Hansson, Erik. *Den ojämlika simkunnighetens geografi: En simhallskamp mellan tvåskärgårdsstäder*. Geografiska Notiser 80 (2-3), 76-91 (2022) https://www.researchgate.net/publication/365488891_Den_ojamlika_simkunnighetens_geografi_En_simhallskamp_mellan_tva_skargardsstader

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr11. Skolverket SKOLFS 2010:37). *Simkunnighet i åk 6*. Skolverkets rapport (2022:16).

Läget för Sveriges simhallar är katastrofalt. Rapport. Svensk Simidrott. (2021). <https://svensksimidrott.se/nyheter-svensk-simidrott/svensk-simidrott/2023-06-01-laget-for-sveriges-simhallar-katastrofalt>

Eskilstuna står värd för sim-SM 2025. Pressmeddelande Destination Eskilstuna 2024-09-27. <https://www.mynewsdesk.com/se/destination-eskilstuna/pressreleases/eskilstuna-staar-vaerd-foer-sm-i-simning-2025-3345337>

Guide till nästa simarena. Svensk Simidrott. (2023). <https://svensksimidrott.se/download/18.e2bee95183f5a5c55583f8b/1666773687586/Anl%C3%A4ggningar.%20Simarena.pdf>

Knausgård, Karl Ove *Vargarna från evighetens skog* (Norstedts 2022).

Att finansiera, beställa, bygga, äga och drifta en simhall

Ekonomirapporten SKR (2024). <https://skr.se/skr/tjanster/rapporterochskrifter/publikationer/ekonomirapportenoktober2024.84627.html>

Poolfacilities. Market studies. Konsultrapport beställd av Tagehus (2020-09-14).

Badhuskungen, Kalla Fakta TV4 (maj-juni 2023). <https://www.tv4.se/kallafakta/badhuskungen>

Syrén, Mikael. *Skattebetalarna står för badhusens förlust*. Expressen 2016-03-22. <https://www.expressen.se/nyheter/skattebetalarna-star-for-badhusens-forlust/>

Folkomröstning om badhus på Tjörn. SVT 2014-09-10. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/oklart-var-simhall-kan-byggas>

Nacka ska hyra en ny simhall. Mitt i Nacka. 2023-02-06. <https://www.mitti.se/nyheter/nacka-ska-hyra-ny-simhall-for-788-miljoner-6.3.60284.87515e5228>

Nya Näckenbadet, Nacka kommuns webbplats. <https://www.nacka.se/stadsutveckling-trafik/har-planerar-och-bygger-vi/sok-projekt-pa-namn/nya-nackenbadet/faq/>

Att äga eller hyra sina verksamhetslokaler. Kommuninvest (2021). https://kommuninvest.se/download/18.deb161418f3840cef43b03f/1716410961657/Fokusrapport_Att-%C3%A4ga-eller-hyra-sina-verksamhetslokaler-hur-ser-kalkylerna-ut-i-kommunsektorn.pdf

Positionspapper, Idrottsanläggningar. SKR 2023-04-21 (dnr: SKR2022/00025). <https://skr.se/download/18.3bdad4fd1876f3c1305b1c9a/1682431593475/WEBB-21-2023-Reviderat-idrottspolitiskt-positionspapper.pdf>

Framtidens hållbara simhall

Building Materials and the Climate: Constructing a New Future. UNEP 2023 <https://www.unep.org/resources/report/building-materials-and-climate-constructing-new-future>

Johnson-Jones, Kris. *Framtidens simhall- ett norskt perspektiv*. Arwidssonstiftelsen.

Framtidens simhall – Arwidsson Stiftelsen

Klimatet och bygg- och fastighetssektorn. Naturvårdsverkets webbplats. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/omraden/klimatet-och-bygg-och-fastighetssektorn/>

Hejdelind, Veronica och Niklasson, Julia. *Inte hållbart att riva simhallar för att bygga nya och större*. Debattartikel Bohuslänningen 2024-10-16.

Vår livsmiljös betydelse för en god och jämlik hälsa. Folkhälsomyndigheten (2021). Art.nr 23068. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/v/var-livsmiljos-betydelse-for-en-god-och-jamlik-halsa/?pub=93308>

Jag minns med värme med när jag och pappa badade på Valhallabadet. GP 2025-02-18. <https://www.gp.se/fria-ord/jag-minns-med-varme-nar-jag-och-pappa-badade-pa-valhallabadet-pa-50-talet.a49e2848-ee9d-4174-8f4b-54e4f6c9b516>

Otsuka, Julie. *The Swimmers* Penguin books Ltd (2022)

Svoemmehaller (forskning och projekt) Lokale-og Anlaegs fonden (LOA): <https://loa-fonden.dk/temaer/svoemmehaller/>

Ytterligheternas simhallar. Störst, dyrast, minst och ett renoveringsprojekt.

Midnattssolsbadet, Kiruna

Kontrakt avslöjar: Konsulten hade förlorat pengar på ett mindre badhus i Kiruna. SVT 2023-12-05. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/kontraktet-avslor-konsulten-forlorade-pengar-pa-ett-mindre-badhus-i-kiruna-vthkhj>

Moreno, Fredrico Miljardhuset i Kiruna försenas. Expressen. 2024-09-19. <https://www.expressen.se/nyheter/sverige/miljardbadhuset-i-kiruna-forsenas-ska-byggas-om/>

Badhuset i Kiruna blir ännu dyrare. SVT. 2025-03-18. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrboten/badhuset-i-kiruna-blir-annu-dyrare-notan-nu-137-miljarder>

Nej till hjärtstartare och mjölk. Lokala skandaler. TV 4. Avsnitt 4. <https://www.tv4.se/artikel/hfIK1DF9xiIHEFWNuA2rM/nej-till-hjaertstartare-och-mjoelk-oever-en-miljard-till-lyxbadhus>
<https://www.tv4play.se/video/4c69c5aea58a589cae69/avsnitt-4-badhuset-i-kiruna>

Asplund, Mattias. *Utredningen om ny badhuset klar. Svidande kritik utdelas*. Norrländska Socialdemokraten 2022-06-13 <https://www.nsd.se/nyheter/kiruna/artikel/utredningen-om-nya-badhuset-klar-svidande-kritik-utdelas-saknade-incitament-att-halla-nere-kostnaden-taaveniku-oprofessionellt/r271dqpj>

Det nya Tinnerbäcksbadet, Linköping

Tävlingsprogrammet Linköpings nya simhall. <https://s3-eu-north-1.amazonaws.com/arkitektse/wpmf/uploads/2016/03/1.TavlingsprogramSimhallenfinal.pdf>

Alvin, Åket. *Klart: Kommunen slipper betala mångmiljonbelopp för nya simhallen*. Östgöta Correspondenten 2024-12-18. <https://www.corren.se/nyheter/linkoping/artikel/klart-kommunen-slipper-betala-mangmiljonbelopp-for-nya-simhallen/r9wd9g5j>

Då öppnar Sveriges största simhall. Radio Östergötland. P4 2023-01-16. <https://www.sveriges-radio.se/artikel/da-oppnar-sveriges-storsta-simhall-i-linkoping-tusentals-far-plats>

Konsten att bygga en simhall. Lejonfastigheter. <https://lejonfastigheter.se/nyheter/konsten-att-bygga-en-simhall/>

Budget för 2022 med plan för 2023-27. Linköpings kommun. <https://www.linkoping.se/contentassets/345e87022c1647c68b5b514bcc71f96f/budget-for-2022-med-plan-for-2023-2027-2.pdf>

Fryishov, Uppsala Utredning avseende nya badanläggningar i Uppsala kommun (2022). <https://www.uppsala.se/contentassets/ee506e0da3f547f2b9a282879bff26fd/utredning-nya-badanlaggningar-i-uppsala-kommun.pdf>

Fryishovsbadets historia <https://fryishov.se/om-oss/historia/>

Färlin, Johanna *Oväntade upptäckten: Fryishov kan leva längre än man trott*. Upsala Nya Tidning (UNT) 2024-09-02. <https://www.unt.se/nyheter/uppsala/artikel/ovantade-upptackten-nar-bassangen-tomdes/r2dw23pj>

Heimer, Johan. *186 miljoner för att hålla Fryishov vid liv till 2045*. Upsala Nya Tidning (UNT) 2025-02-03. <https://www.unt.se/nyheter/uppsala/artikel/186-miljoner-for-att-halla-fryishov-vid-liv-till-2045/r39p7der>

Äventyr och bad på Fryishov till 2045. Pressmeddelande. Uppsala kommun. 2025-02-05. <https://www.uppsala.se/kommun-och-politik/nyheter-och-pressmeddelanden/2025/aventyr-och-bad-pa-fryishov-till-2045/>

Simhallar i mindre kommuner - Bjurholm och Bollnäs

Bollnäs *Översikt simhallar i Gävleborgslän*, Bollnäs kommun. 2021-05-03.

Verksamhetsbeskrivning. Simhallar i Bollnäs kommun. Bollnäs kommun 2024-05-07

Utredning om renovering eller nybyggnation av Bollnäs simhallar. SWECO för Bollnäs kommun 2024-09-30.

Intervjuer/uppgiftslämnare i den ordning de förekommer i rapporten:

- Louise Brädde och Mikael Olsson, Livräddningssällskapet.
- Pia Bolin, förvaltningschef, skolchef och ansvarig för kultur och fritid i Bjurholm kommun.
- Kenneth Magnusson, koordinator för simning på Svensk Simidrott.
- Nils-Olof Zethrin, SKR:s ansvariga för idrottsanläggningar.
- Karl Lilja, ordförande för organisationen Svenska Badbranschen och projektutvecklare på Hemtag.
- Hampus Levén, sektionschef NCC Badhus.
- Johan Wernbom, PR-kommunikatör, We Group.
- Anders Kindberg, fastighetsdirektör Stockholms stad.
- Hans Mayer, sakkunnig i frågor kring simhallar- och idrottsanläggningar på Linköpings kommun.
- Tommi Pakola, Uppsala Arenor och Fastigheter, ansvarig för att leda renoveringen av Fryishov.
- Emma Astergren, badmästare, Bjurholms kommun.
- Anna Hammarström, fritidschef i Bollnäs kommun.

arena idé

Arena Idé är en progressiv och partipolitiskt obunden tankesmedja med medborgar- och löntagarperspektiv. Vi finansieras av fackföreningsrörelsen och är en del av den ideella föreningen Arenagruppen. Arena Idé fokuserar på frågor som rör arbetsmarknaden, ekonomisk politik, välfärd och demokrati.